

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**OBLIGĀTĀS MEDIĀCIJAS TIESISKIE ASPEKTI
CIVILTIESISKU STRĪDU RISINĀŠANĀ**

BAKALaura DARBS

Autore: **Laima Gruzdiņa**

Studenta apliecības Nr.: Im11076

Bakalaura darba vadītājs: Lektors Gaidis Bērziņš

RĪGA 2014

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba mērķis ir analizēt obligātās mediācijas tiesiskos aspektus civiltiesisko strīdu risināšanā, apzināt aktuālākos problēmjautājumus un vērtēt to ietekmi uz obligāto mediāciju.

Darba uzdevums ir izpētīt obligātās mediācijas pozitīvos un negatīvos aspektus, analizēt mediācijas tiesisko regulējumu un obligātās mediācijas izpratni, kā arī vērtēt brīvprātības pamatprincipa būtību un obligātās mediācijas atbilstību tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību.

Darba izpētes gaitā autore ir izstrādājusi konkrētus priekšlikumus grozījumu veikšanai normatīvajos aktos, kas piešķir tiesām (tiesnešiem) tiesības uzlikt pusēm par pienākumu izmantot mediāciju.

Atslēgvārdi: brīvprātīgā mediācija, obligātā mediācija, tiesas atvasinātā mediācija, alternatīva domstarpību metode, mediācija civilprocesā, mediācijas pretrunīgums.

ANNOTATION

The aim of the bachelor thesis is to analyze the legal aspects of mandatory mediation of civil disputes, to identify the topical issues and to evaluate the impact of them on the mandatory mediation.

The task is to study the positive and negative aspects of mandatory mediation, analyze the legal framework of mediation and mandatory mediation awareness. The task as well is to assess the voluntary nature of mediation and the right to an effective remedy.

During the research, the author has developed specific proposals for amendments of the law, which gives the courts (judges) a right to order the parties a participation in mediation.

Keywords: voluntary mediation, mandatory mediation, court-annexed mediation, alternative dispute resolution, mediation of civil disputes, mediation paradox.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	5
1. MEDIĀCIJAS VISPĀRĪGS APSKATS	7
1.1. Mediācijas pirmsākumi un tiesiskais regulējums Eiropas Savienībā	7
1.2. Mediācijas attīstība un tiesiskais regulējums Latvijā	9
1.3. Mediācijas modeļi	13
1.4. Mediācijas process un pamatprincipi	15
1.5. Mediācijas priekšrocības un trūkumi	18
2. OBLIGĀTĀS MEDIĀCIJAS POZITĪVIE UN NEGATĪVIE ASPEKTI	23
2.1. Obligātās mediācijas izpratne un brīvprātības principa būtība	23
2.2. Obligātās mediācijas atbilstība tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību	25
2.3. Obligātās mediācijas sāga - Itālijas pieredze	31
2.4. No ierosinājuma līdz pienākumam - Apvienotās Karalistes pieredze	35
2.5. Obligātās mediācijas perspektīva	40
KOPSAVILKUMS	47
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	49
Literatūra	49
Normatīvie akti	51
Tiesu prakse	52
Citi avoti	53

IEVADS

Darba temata aktualitāti nosaka aizvien pieaugošā sabiedrības vēlme tiesvedības ceļā risināt savstarpējos strīdus, kas palielinājusi tiesu noslodzi un ar to saistītās problēmas. Lai gan personām piemīt izvēles tiesības par to kā un ar kādām metodēm risināt savu strīdu, tiesvedība bieži tiek uzskatīta par vienīgo tiesību aizsardzības līdzekli, lai panāktu taisnīgu un tiesisku strīda risinājumu. Lai rosinātu sabiedrību izmantot arī citas alternatīvas domstarpību metodes strīdu izšķiršanai, izstrādāta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva¹ 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās, kuras normas transponētas Mediācijas likumā.²

Lai gan minētās direktīvas ieviešana ir palīdzējusi dalībvalstīm spert soli pretī alternatīvu domstarpību risināšanas metožu iepazīšanai, visā Eiropā mediāciju izmanto mazāk kā 1%³ strīda gadījumu. Acīmredzot, dalībvalstu radītais mediācijas tiesiskais regulējums nav sekmējis mediācijas izmantošanu, neskatoties uz augstiem rezultativitātes rādītājiem.⁴ Ekspertu ieteiktais ceļš mediācijas izmantošanas palielināšanai ir obligātā mediācija, ar to saprotot tāda mediācijas tiesiskā regulējuma izveidi, kur mediācijas izmantošana ir obligāts priekšnoteikums pirms strīda izskatīšanas tiesā.

Bakalaura darba mērķis ir analizēt obligātās mediācijas tiesiskos aspektus civiltiesisko strīdu risināšanā, apzināt aktuālākos problēmjaudājumus un to ietekmi uz obligātās mediācijas ieviešanas perspektīvu un, ņemot vērā Latvijas tiesu sistēmas īpatnības, nacionālos normatīvos aktus un sociālekonomisko situāciju, piedāvāt piemērotāko risinājumu, izstrādājot konkrētus priekšlikumus grozījumu veikšanai normatīvajos aktos.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, darbā ir izmantotas šādas zinātniski pētnieciskās metodes: vēsturiskā metode, salīdzinošā metode un analītiskā metode.

¹ Eiropas parlamenta un padomes direktīva 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:lv:PDF> [apskatīts: 2014.gada 14.decembrī]

² Mediācijas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2014.gada 04.jūnijs, nr. 108 (5168).

³ Study "Rebooting the mediation directive: Assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number of mediations in the EU", Eiropas Parlamenta Juridisko lietu komiteja, 2014, 162 lpp. Pieejams: [www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf) [apskatīts 2014.gada 13.decembrī]

⁴ Parasti rezultativitātes līmenis mediācijā ir apmēram 50% un vairāk procenti. Eiropas Parlamenta pētījumā norādīts, ka vidējais mediācijas rezultativitātes līmenis ir apmēram 70%. Pēc Study "Quantifying the cost of not using mediation", Eiropas Parlamenta Juridisko lietu komiteja, 2011, 10.lpp. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201105/20110518ATT19592/20110518ATT19592EN.pdf> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

Darba pirmajā nodaļā autore sniedz vispārīgu apskatu par mediācijas attīstību un ieviešanas tiesisko regulējumu Eiropas Savienībā un Latvijā, mediācijas modeļiem, procesu un pamatprincipiem, kā arī analizē mediācijas galvenās priekšrocības un trūkumus.

Darba otrajā nodaļā autore analizē obligātās mediācijas pozitīvos un negatīvos aspektus, pēta obligātās mediācijas izpratni un brīvprātības principa būtību, kā arī obligātās mediācijas izmantošanas tiesiskos aspektus. Autore salīdzina un analizē obligātās mediācijas ieviešanas un izmantošanas pieredzi ārvalstīs, obligātās mediācijas atbilstību tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību un piekļuvi tiesai Eiropas Savienības tiesu praksē un Satversmes tiesas praksi par tiesību aizsardzības principa ierobežojumiem un to atbilstību Satversmei. Nobeigumā autore apskata obligātās mediācijas ieviešanas perspektīvu un izvirza priekšlikumus grozījumu veikšanai likumos.

Bakalaura darbs sastāv no ievada, divām nodaļām ar apakšnodaļām, kopsavilkuma un izmantotās literatūras un avotu saraksta. Darbs apjoms ir 55 lapas, darba rakstīšanā izmantoti 79 literatūras avoti, tajā skaitā grāmatas, periodika, normatīvie akti, tiesu prakse un pētījumi.

1. MEDIĀCIJAS VISPĀRĪGS APSKATS

1.1. Mediācijas pirmsākumi un tiesiskais regulējums Eiropas Savienībā

“Mediācija bija galvenais strīdu risināšanas veids senajā Ķīnā. Konfūcijs ticēja, ka brīvprātīga pušu salīgšana, nevis kādas trešās personas diktāts ir labākais strīdu risināšanas veids.”⁵ Eiropas valstīs mediāciju kā alternatīva strīdu risināšanas institūtu sāka ieviest 80.gadu beigās, 90.gadu sākumā, izveidojot pirmos mediācijas centrus, kā arī izstrādājot Eiropas Padomes Ministru Komitejas rekomendācijas.⁶

1999. gada rudenī Eiropas Savienības valstu un valdību vadītāji sanāca kopā Tampērē, Somijā, lai liktu pamatus Eiropas brīvības, drošības un tiesiskuma telpai, kā tas paredzēts Amsterdamas līgumā. Eiropadome iedibināja praktisko pamatu pastiprinātai tiesu iestāžu sadarbībai, paziņojot, ka “īstā Eiropas tiesiskuma telpā personām un uzņēmumiem nedrīkst liegt vai kavēt īstenot savas tiesības dalībvalstu tiesisko un administratīvo sistēmu nesaderības vai sarežģītības dēļ”⁷ un, ka “ir svarīgi izveidot telpu, kurā cilvēkiem būtu pieeja tiesu varai un varas iestādēm jebkurā citā dalībvalstī tikpat viegli kā savējā.”⁸ Šajā konferencē Eiropadome aicināja dalībvalstis izmantot alternatīvas ārpustiesas metodes efektīvākai tiesību realizēšanas īstenošanai un uzlabot tiesu pieejamību pārrobežu strīdos.⁹ 2000. gada maijā Padomes izstrādāja secinājumus par alternatīvām strīdu izšķiršanas metodēm civiltiesībās un komercietībās, norādot, ka ir būtiski noteikt pamatprincipus, lai sniegtu iespēju atbilstīgi izstrādāt un izmantot ārpustiesas procedūras strīdu izšķiršanai civillietās un komercietās, tādējādi vienkāršojot un uzlabojot taisnīguma pieejamību.¹⁰

Lai gan Eiropadomes sākotnējais mērķis bija veicināt sekmīgāku pārrobežu civillietu un komercietu izšķiršanu, turpmākās rekomendācijās gan Eiropas Parlaments un Eiropas

⁵Bolis J. Mediācija. Juridiskā koledža, 2007., 17.lpp.

⁶ Parīzes mediācijas un arbitražas centrs, Nīderlandes Mediācijas institūts, nodibināti 1995.gadā, Eiropas Padomes Ministru komitejas Rekomendācija Nr. R(81)7 par justīcijas pieejamības veicināšanas pasākumiem pieņemta 1981.gadā, Eiropas Padomes Ministru Komitejas rekomendācija Nr. R(86)12 “Par pasākumiem pārsmērīgā tiesu darba apjoma novēršanai un samazināšanai” pieņemta 1986.gadā.

⁷ Eiropas Savienības Publikāciju birojs. Eiropas Savienības tiesību aktu krājums par tiesu iestāžu sadarbību civillietās un komercietās. Luksemburga. 2013. Pieejams: https://e-justice.europa.eu/content_ejn_s_publications-287-lv.do [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]

⁸ Turpat.

⁹ Ligers V. Mediācija Latvijā jauna pieeja domstarpību risināšanai (4.Turpinājums.). Pieejams: http://www.naibaltics.com/lv_lv/publikacijas/?doc=505 [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]

¹⁰ Eiropas Padome. Kopējā nostāja. 2008. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/commonpositions/2008/pdf/c6-0132-08_lv.pdf [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]

Savienības Padome, gan atsevišķas dalībvalstis rosināja, ka mediācija būtu jāpiemēro gan pārrobežu strīdu, gan valsts iekšēju strīdu gadījumā.¹¹

2002.gada 19.aprīlī Eiropas Komisija izstrādāja „Zaļo grāmatu par civiltiesisko un komerciesisko strīdu alternatīvu risinājumu” (angļu val. - Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law)¹², kurā ir izvērtētas alternatīvas domstarpību risināšanas (turpmāk tekstā – ADR) metodes Eiropas Savienībā, kā arī un sasniegumi ADR metožu pielietošanas jomā. „Zaļajā grāmatā” Eiropas Komisija pauž viedokli, ka alternatīvās strīdu izšķiršanas metodes nav uzskatāmas par līdzekli nepilnību novēršanai tiesu darbībā, bet gan par alternatīvu, konsensuālāku sabiedriskā miera uzturēšanas, konfliktu risināšanas un strīdu izšķiršanas veidu, kas daudzos gadījumos būs piemērotāks par strīdu izšķiršanu, ko veic trešā persona, piemēram, tiesas vai šķīrējtiesas. Vienlaikus ADR varētu uzlabot tiesu sistēmas efektivitāti.¹³ Eiropas Komisijas izveidotā „Zaļā grāmata” rosināja dalībvalstis un ieinteresētās personas plašām apspriedēm par iespējām sekmīgi izmantot dažādas alternatīvas metodes strīdu risināšanai ārpus tiesām.

„Zaļās grāmatas” ietekmē ieinteresēto personu grupa ar Eiropas Komisijas palīdzību izstrādāja Eiropas Mediatoru rīcības kodeksu¹⁴, kas tika apstiprināts 2004. gada jūlijā. Nozares ētikas kodeksā izklāstīti vairāki mediatoru rīcības noteikumi, kurus mediatori brīvprātīgi apņemas ievērot. Kodeksa principu tvērumā ir mediatoru kompetence, iecelšana un atlīdzība, mediatoru pakalpojumu reklamēšana, mediatoru neatkarība un objektivitāte, mediācijas līgums un konfidencialitātes noteikumi. Eiropas Mediatoru rīcības kodeksa ievērošana neietekmē nacionālo likumdošanu vai atsevišķas profesijas regulējošos noteikumus, tāpēc, lai pilnveidotu mediatoru ētikas standartus un izveidotu saistošus noteikumus Latvijā, 2013.gada 14.oktobrī, biedrība “Mediācijas padome” apstiprināja Latvijas Mediatoru ētikas kodeksu.¹⁵

¹¹ Padomes 2008.gada 28.februāra Kopējā nostāja. Pieejams:

http://www.europarl.europa.eu/commonpositions/2008/pdf/c6-0132-08_lv.pdf [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]

¹² Zaļā grāmata par civiltiesisko un komerciesisko strīdu alternatīvu risinājumu (Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law). Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1416668892497&uri=CELEX:52008DC0794> [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]

¹³ Alternatīva strīdu izšķiršana - Kopienas tiesību akti. Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkls civillietās un komercietās. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_lv.htm [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]

¹⁴ Eiropas Mediatoru rīcības kodekss (European Code of Conduct for Mediators). Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.htm [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]

¹⁵ Latvijas Mediatoru ētikas kodekss. Pieejams: http://www.sif.lv/nodevumi/nodevumi/5349/9a_Latvijas_Mediatoru_Etikas_Kodekss.pdf [apskatīts 2014.gada 26.oktobrī]

2007.gada 7.decembrī Eiropas Tiesu sistēmu efektivitātes komisija (CEPEJ) pēc vairākiem tās veiktajiem pasākumiem¹⁶ izstrādāja Vadlīnijas rekomendāciju mediācijai ģimenes lietās un civillietās labākai ieviešanai.¹⁷ Tās rosina dalībvalstis veikt pasākumus darboties spējīgas mediācijas sistēmas attīstīšanai, veicinot sabiedrības un mediācijas lietotāju, tiesnešu, prokuroru, advokātu un citu juridisko profesiju pārstāvju, informētību un izpratni par mediācijas ieguvumiem, lai šo informāciju varētu kvalitatīvi nodot strīdā iesaistītajām pusēm.

Pēc Eiropas Parlamenta 2007.gada 29.marta Atzinuma, Eiropas Padomes 2008.gada 28.februāra Kopējās nostājas un Eiropas Parlamenta 2008.gada 23.aprīļa Nostājas un ņemot vērā Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu un jo īpaši tā 61.panta c) punktu un 67.panta 5.punkta otro ievilkumu un Komisijas priekšlikumu, 2008. gada 21. maijā tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komerclietās¹⁸ (turpmāk tekstā – Mediācijas Direktīva). Mediācijas Direktīva ir pamats mediācijas piemērošanai dalībvalstīs. Ar direktīvas ieviešanu ES dalībvalstis kopīgi uzsāka izaicinājumu pilnu ceļu uz efektīvāku strīdu risināšanu ar mediācijas palīdzību.

1.2. Mediācijas attīstība un tiesiskais regulējums Latvijā

“Latvija, 1995.gada 10.februārī kļūstot par Eiropas Padomes dalībvalsti¹⁹, apņēmas ievērot Ministru Komitejas rekomendācijas Nr.R(81)7 “Par justīcijas pieejamības veicināšanas pasākumiem” nosacījumus, kuri tika pieņemti Ministru Komitejas 1981.gada 14.maija 68.sesijā, kas nosaka dalībvalstīm pienākumus veikt pasākumus, lai veicinātu vai stimulētu, kur tas nepieciešams, pušu samierināšanu un strīdu miermīlīgu izšķiršanu pirms jebkāda tiesas procesa ierosināšanas vai procesa laikā. Cits svarīgs tiesību akts, kurš ir kļuvis par starptautisku tiesisku pamatu ADR sistēmas veidošanai un tās funkcionēšanai Eiropas Padomes līmenī (arī Latvijā) – Eiropas Padomes Ministru Komitejas 1986.gada 16.septembrī

¹⁶ Tika izveidota Mediācijas darba grupa (CEPEJ-GT-MED), kura veica vairāku rekomendāciju ietekmes izvērtējumu: Rekomendācijas Nr. Rec(98)1 par mediāciju ģimenes lietās, Rekomendācijas Nr. Rec(2002)10 par mediāciju civillietās, Rekomendācijas Nr. Rec(99)19 par mediāciju krimināllietās, Rekomendācijas Nr. Rec(2001)9 par alternatīvām strīdu risināšanai starp iestādi un privātpersonu. Mediācijas darba grupa izstrādāja arī aptaujas anketu, lai noskaidrotu valstu informētību par minētajām rekomendācijām un mediācijas attīstību atbilstoši tajās ietvertajiem principiem.

¹⁷ Eiropas Tiesu Sistēmu Efektivitātes Komisijas Vadlīnijas rekomendāciju mediācijai ģimenes lietās un civillietās labākai ieviešanai, Strasbūra, 2007. Pieejams:

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2145219&Site=COE> [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]

¹⁸ Eiropas parlamenta un padomes direktīva 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komerclietās. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:lv:PDF> [apskatīts: 2014.gada 14.novembrī]

¹⁹ Eiropas Padome. Pieejams: <http://www.coe.int/en/web/portal/home> [apskatīts: 2014. gada 14. novembrī]

pieņemto rekomendāciju Nr. R(86)12 “Par pasākumiem pārmērīgā tiesu darba apjoma novēršanai un samazināšanai.”²⁰ Šajā rekomendācijā piedāvāts izmantot dažādus pasākumus, lai sasniegtu rekomendācijas mērķi - paredzēt samierināšanas procedūru strīdu izšķiršanai ārpus tiesas procesa, veicināt tiesneša pienākumu censties panākt miermīlīgu strīdu izšķiršanu, kā arī iesaistīt juristus, lai tie aicinātu puses uz samierināšanos.

Pēc neatkarības atjaunošanas viens no pirmajiem uzdevumiem bija neatkarīgas tiesu sistēmas veidošana. No jauna pieņemtie likumi nodrošināja tiesu sistēmas iestāžu reformu un veicināja tiesu varas attīstību demokrātijas virzienā. Tika strādāts pie tiesu reformas koncepcijas, izveidota trīspakāpju tiesu sistēma un apgabaltiesas, notika reorganizācija Augstākajā tiesā.²¹ Domstarpību risināšana ārpus tiesas un ADR sistēmas veidošana šajā laikā nebija prioritāte, jo primāra bija funkcionālas un efektīvas tiesu sistēmas izveide.

Mediācijas aizsākumi Latvijā meklējami 90.gadu beigās, kad profesors Jānis Bolis, balstoties uz ilggadējo mediatora pieredzi ASV, 1998.gadā organizēja mediatoru apmācības Rīgas Juridiskajā augstskolā un citās mācību iestādēs. Pateicoties tam, ka mediācijas apguve un zināšanu pilnveide pārsvarā bija pieejama tikai ārvalstīs, profesionālas zināšanas par mediāciju tobrīd bija šauram interesentu lokam. Neformāli nozares profesionāļu un aktīvistu grupas darbojās jau no 2005. gada, tomēr mediācijas institūta pilnvērtīgai attīstībai un normatīvai nostiprināšanai bija nepieciešama likumdevēja aktīva līdzdalība, t.i. - pārdomāta izstrādāta normatīvā bāze, kura Latvijā, tāpat kā daudzām citām Eiropas valstīm, kurās sāka mediācijas ieviešana, bija „jābūvē” no jauna.²²

2006.gadā notika pirmā Tieslietu ministrijas un Vācijas Starptautiskās tiesiskās sadarbības institūta īstenotā *Twinning* mērķsadarbības projekta „Strīdu izšķiršanas sistēmas un praktizējošo juristu apmācība” vadības grupas tikšanās. Tās gaitā mediators Arturs Trosens no Vācijas atzina – “Latvija ir izdevīgā pozīcijā, jo tai ir iespējas izmantot citu valstu mediācijas modeļus kā paraugu un izveidot savu, nacionālajiem normatīvajiem aktiem un sociālekonomiskajai situācijai piemērotu modeli.”²³ Jāpiekrīt A. Trosenam, ieviešot jaunu tiesību institūtu un ar to saistīto regulējumu, ir vērtīgi apskatīt un analizēt citu valstu pieredzi,

²⁰ Kronis I. Civiltiesisko strīdu alternatīvs risinājums. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/151481-civiltiesisko-stridu-alternativs-risinajums/> [apskatīts 2014.gada 14.novembrī]

²¹ Tieslietu ministrijas vēsture. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/vesture> [apskatīts 2014.gada 17.novembrī]

²² Linters K. Mediācija un tās attīstība Latvijā. Pieejams: <http://www.mediacija.lv/?download=2012.09%20Medi%20cijas%20att%EEest%EEba%20Latvij%20Linters.pdf> [apskatīts 2014.gada 14.novembrī]

²³ „Mediācija Latvijā” - pirmā vadības grupas tikšanās. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/notikumi/mediacija-latvija-pirma-vadibas-grupas-tiksanas> [apskatīts 2014.gada 14.novembrī]

īpaši to valstu, kas to veiksmīgi un efektīvi realizējušas un var noderēt par labu piemēru Latvijai.

Nemot vērā Eiropas Parlamenta Direktīvu, un saskaņā ar Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu²⁴, lai nodrošinātu Eiropas Savienības saistību pienācīgu izpildi, Latvijas kā dalībvalsts pienākums ir nodrošināt tai adresēto direktīvu savlaicīgu pārņemšanu. Latvijai bija jāpārņem Mediācijas Direktīvas normas nacionālajā tiesību sistēmā un jāveic pasākumi tās ieviešanai ne vēlāk kā līdz 2011. gada 21. maijam.

Darbs pie mediācijas tiesiskā regulējuma Latvijā sākās 2008.gadā, kad Tieslietu ministrija izstrādāja koncepciju „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā (turpmāk tekstā – Koncepcija).”²⁵ Koncepciju izstrādāja darba grupa, kuras sastāvā bija pārstāvji no Bērnu un ģimenes lietu ministrijas, Tieslietu ministrijas, Patentu valdes, Valsts probācijas dienesta, Rīgas bāriņtiesas, kā arī nevalstiskā sektora pārstāvji. Koncepcijas ietvaros tika izstrādāti priekšlikumi mediācijas kā patstāvīga civiltiesisku strīdu risināšanas veida attīstībai Latvijā, civilprocesuālās tiesvedības un mediācijas sasaistes (mijiedarbības) nodrošināšanai, piedāvājot mediācijas modeļu ieviešanas risinājumus un norādot uz to sekmīgas īstenošanas priekšnosacījumiem.

Koncepcijas autori secināja, ka alternatīvi domstarpību risināšanas procesi, kas vērsti uz vienošanās panākšanu civiltiesisku strīdu gadījumā, Latvijā ir nepilnīgi un neapmierina sabiedrības vajadzības. Esošais izlīguma process, lai gan uzskatāms par nozīmīgu civilprocesa institūtu un zināmā mērā pat par prasības tiesvedības mērķi, uz kuru vedināt ir tiesas pienākums, praksē netiek izmantots, jo tiesas šī institūta izmantošanā aprobežojas, lielākoties, ar formāla jautājuma uzdošanu pusēm. Tāpat lielais šķīrējtiesu skaits un neuzticība šim tiesību institūtam, kā arī nesakārtotais nozares regulējums neveicina šī alternatīvā domstarpību risināšanas institūta izmantošanu.²⁶ Tādējādi, koncepcijas autori rekomendē attīstīt izpratni par taisnīguma sasniegšanas iespējām, pilnveidojot un bagātinot domstarpību risināšanas sistēmu ar alternatīvo domstarpību risināšanas veidiem, it īpaši mediāciju, jo tā Eiropas kontekstā kļūst par vienu no visplašāk izmantotajām ADR metodēm.

²⁴ Eiropas Kopienas dibināšanas līgums. Pieejams: <http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/LV/publikacijas/konsolidetsekligums-17.pdf> [apskatīts 2014.gada 17.novembrī]

²⁵ Tieslietu ministrijas koncepcija „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā.” Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file65116.doc> [apskatīts 2014.gada 17.novembrī]

²⁶ 2009.gadā Latvijā bija reģistrētas 171 šķīrējtiesa, kas ir vislielākais šķīrējtiesu skaits pasaulē, pēc Uzņēmumu reģistra datiem, 2014.gadā ir reģistrētas 124 šķīrējtiesas, kas vēl joprojām ir liels skaits. Tomēr tas izveidojies tāpēc, ka šķīrējtiesu nozare ilgu laiku nav bijusi regulēta. Tāpēc pastāv viedoklis, ka jaunais Šķīrējtiesu likums, kas stāsies spēkā tikai no 01.01.2015. visbeidzot šo nozari sakārtos.

Turpinot virzību uz koncepcijas mērķi, 2012. gada 6. augustā tika sagatavots likumprojekts Mediācijas likums²⁷, kā arī attiecīgi Civilprocesa likuma grozījumi.²⁸ 2012.gada 26.novembrī Ministru kabinets iesniedza likumprojektu izskatīšanai Saeimā, kur tas tika skatīts trīs lasījumos, un 2014.gada 22.maijā likumprojekts tika atbalstīts un pieņemts trešajā lasījumā. Galvenie priekšlikumi un debātes ap likumprojektu notika likumprojekta otrā lasījuma gaitā, tika izteikti un lielākoties atbalstīti ap 80 priekšlikumi. Priekšlikumi paredzēja likumprojekta teksta precizēšanu, mediācijas līguma noregulējumu, mediācijas piemērošanu arī administratīvajā procesā (tika noraidīts, jo koncepcija un likums izstrādāts par civiltiesisku strīdu risināšanu ar mediācijas palīdzību un Mediācijas Direktīva nav attiecināma un to nepiemēro ieņēmumu, muitas vai administratīvajās lietās vai valsts atbildībai par darbībām un bezdarbību, īstenojot valsts varu), mediatoru sertifikāciju, profesionālo organizāciju izveidi un funkcijām un prasībām mediatoram. Jāuzsver, ka Saeimā nebija debāšu par to, vai mediācijai būtu vai nebūtu jābūt obligātam procesam. Saeima atbalstīja Tieslietu ministrijas piedāvāto likumprojektā iestrādāto tiesas atvasināto mediācijas modeli, tā ietvaros tiesvedības procesā mediāciju pusēm piedāvā tiesnesis un mediācijas process ir brīvprātīgs.

Pēc koncepcijas izstrādāšanas 2008.gadā tālākā mediācijas likuma virzība un pieņemšana notika gausi. Kā likumprojekta trešajā lasījumā, Saeimas sēdē minēja deputāts K.Seržants “šis ir viens no tiem likumiem, kuri tapuši ilgā laikā; šis likums savu laimīgo brīdi gaidīja visilgāk, tas ir, faktiski septiņus gadus.”²⁹ Ja Lietuvā parlaments 2008. gada 15. jūlijā pieņēma Likumu par mediāciju civiltiesību strīdos (angļu val. - Law on Conciliatory Mediation in Civil Disputes)³⁰ un Igaunijā 2009. gada 18. novembrī pieņēma Samierināšanas likumu (angļu val. - Conciliation Act)³¹, tad Latvijā Mediācijas Direktīvas normas tika pārņemtas ar vairāk kā piecu gadu kavēšanos. Tomēr Mediācijas likums³² un ar to saistītie Civilprocesa likuma³³ grozījumi ir pieņemti un stājās spēkā 2014.gada 18.jūnijā.

Zināmā mērā pateicoties ilgajam likumprojekta pieņemšanas laikam, mediācija pēdējos gados ir guvusi atpazīstamību. Tieslietu ministrija apmācību programmās un semināros, ir iepazīstinājusi ar mediāciju gan tiesnešus, gan citus interesentus. Mediācijas padomes valdes

²⁷ Likumprojekts "Mediācijas likums". Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40240788> [apskatīts 2014.gada 17.novembrī.]

²⁸ Grozījumi Civilprocesa likumā. "Latvijas Vēstnesis", 108 (5168), 04.06.2014.

²⁹ Seržants K. Frakciju viedokļi 2014.gada 22.maijā. Pieejams: <http://www.saeima.lv/lv/aktualitates/frakciju-viedokli/22232-frakciju-viedokli-2014-gada-22-maija> [apskatīts 2014.gada 11.novembrī]

³⁰ Republic of Lithuania Law on conciliatory mediation in civil disputes. Pieejams: <http://policy.mofcom.gov.cn/english/flaw!fetch.action?id=55402F36-AF9C-4325-A977-8884A699E83B> [apskatīts 2014.gada 11.novembrī]

³¹ Conciliation Act <https://www.riigiteataja.ee/en/toolge/pdf/530102013028> [apskatīts 2014.gada 11.novembrī]

³² Mediācijas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2014.gada 04.jūnijs, nr. 108 (5168).

³³ Civilprocesa likums. LR Likums. Latvijas Vēstnesis. 1998. gada 3.novembris, Nr.326/330 (1387/1391).

priekšsēdētāja Laima Zelmene vēl pirms mediācijas likuma pieņemšanas dalījās novērojumiem, ka “interese par mediāciju aug ģeometriskajā progresijā un notiek tas, ka mediācijas piedāvājums un pieprasījums ir uzsākuši ceļu viens otram pretī.”³⁴ Autore piekrīt, ka sabiedrībā ir pieaugusi interese par mediāciju - interesentiem ir pieejams salīdzinoši daudz informācijas par mediāciju un notiek vairāku mediācijas biedrību aktīva darbība, kur tās iesaistījušās gan politikas veidošanas procesos piedaloties izveidotajās darba grupās, veicot pētījumus un aptaujas, kā arī daloties ar informāciju un veicinot izpratni par labu mediācijas praksi visas sabiedrības ietvaros.³⁵ Tāpēc autore uzskata, ka ilgā likumdošanas procesa ieguvums ir daļas tiesnešu un citu juridisko profesiju pārstāvju, kā arī mediatoru un citu interesentu sagatavotība jaunā tiesību institūta aizsākumam Latvijā.³⁶

1.3. Mediācijas modeļi

Tieslietu ministrijas darba grupas izstrādātajā Konceptijā izšķir četrus mediācijas modeļus, kurus var pielietot, lai atrisinātu starp pusēm radušos strīda situāciju ar mediācijas palīdzību.

Tīrās (brīvās) mediācijas modelis (angļu val. – pure mediation), kur mediāciju veic mediators ārpus tiesas procesa. Kā tika konstatēts, šis pašorganizācijas modelis Latvijā sekmīgi darbojas pateicoties vairākām biedrībām, kas aktīvi darbojas mediācijas jomā.

Tiesas atvasinātās mediācijas modelis (angļu val. – court-annexed mediation), kur mediāciju veic sertificēts mediators pēc tiesas (tiesneša) saistoša vai nesaistoša ierosinājuma. Pasākumu plānā koncepcijas „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā” īstenošanai, šis modelis tika atzīts par sākotnējo un primāro mediācijas modeli efektīvas tiesvedības un mediācijas procesa sasaistes nodrošināšanai Latvijā.

Tiesas mediācijas modelis (angļu val. – court-internal mediation), kur tiesas procesa ietvaros mediāciju veic mediators-tiesnesis, kurš neskata attiecīgo lietu pēc būtības. Šādā

³⁴ Tieslietu ministrija. Starptautisks seminārs par mediācijas procesu Latvijā un Ziemeļvalstīs. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/starptautisks-seminars-par-mediācijas-procesu-latvija-un-ziemeļvalstis> [apskatīts 2014.gada 20.novembrī]

³⁵ Mediācijas padome izstrādājusi vairākus projektus, tajā skaitā, Projektu par Mediācijas popularizēšanu un iedzīvināšanu Latvijas tiesu sistēmā. Pieejams: http://www.mediacija.lv/?Medi%C4%81cijas_padome [apskatīts 2014.gada 20.novembrī]

³⁶ 2006.gada Pilotprojekta ietvaros četri tiesneši saņēma padziļinātu apmācību par mediāciju un iespēju robežās mēģināja izmantot mediācijas metodes tiesvedības procesos. Kopš 2007.gada notikuši dažādi semināri tiesnešu un interesentu informēšanai par mediāciju. 2014.gadā noticis pirmais sertificēto mediatoru pārbaudījums, kur noskaidroti Latvijā pirmie 24 sertificētie mediatori. Izveidots mediatoru saraksts. No 2014.gada Latvijas tiesas pavadrakstos ietvērušas prasītājam un atbildētājam norādi par iespēju strīda risināšanai izmantot mediāciju.

gadījumā tiesās ir īpaši apmācīti tiesneši-mediatori, kuru funkcija ir skatīt lietas, ievērojot mediācijas pamatprincipus.

Integrētās mediācijas modelis (angļu val. - integrated mediation), kur tiesa tiesvedības procesā mēģina rast iespēju pušu sadarbībai, izmantojot un savstarpēji kombinējot tiesvedības procesa un mediācijas procesa iezīmes.

Ņemot vērā darba gaitā veikto izpēti un Mediācijas likuma regulējumu, papildus Konceptijā norādītajiem četriem mediācijas modeļiem, autore uzskata, ka pastāv vēl viens mediācijas modelis. **Obligātās mediācijas modelis** (angļu val. – mandatory mediation), kur mediāciju veic mediators uz likuma vai pušu vienošanās (mediācijas klauzulas) pamata (mediācijas izmantošana ir obligāts priekšnoteikums prasības celšanai tiesā).

Konceptijas kopsavilkumā tika atbalstīts risinājums par mediācijas pakāpenisku ieviešanu, nenoraidot nevienu no mediācijas modeļiem - sākotnēji ieviešot tiesas atvasināto mediācijas modeli un nosakot, ka no tā efektivitātes un rezultativitātes atkarīga nākamo mediācijas modeļu – tiesas mediācijas un integrētās mediācijas, ieviešana.

Autore atbalsta Tieslietu ministrijas risinājumu attiecībā uz ieviesto tiesas atvasināto mediācijas modeli un to, ka nepieciešama nesteidzīga sabiedrības iepazīstināšana ar ikvienu jaunu tiesību institūtu. Tiesas atvasinātā mediācija veido tiešu saikni starp strīda dalībniekiem un mediatoriem, turklāt ieviesto mediācijas modeļu izmantošana koncentrējas nevis uz jau esošo un jau tā nepietiekamo un pārslogoto resursu izmantošanu, bet gan uz jaunu resursu piesaisti – tiesu sistēmā neietilpstošajiem mediatoriem.³⁷ Attiecībā tiesas mediācijas un integrētās mediācijas modeļu ieviešanu, autore uzskata, ka tuvākajā laikā nav saskatāma iespēja tos ieviest ņemot vērā ekonomiskos un ētiskos aspektus. Autore piekrīt Augstākās tiesas tiesneses Zanes Pētersones viedoklim³⁸, ka papildus pienākumu uzlikšana tiesnešiem neveicinātu tiesu noslodzes mazināšanu vai viņu vēlmi veikt mediāciju. Tāpat būtu apgrūtināta mediācijas pamatprincipa - konfidencialitātes ievērošana lietās, kuras izskatītu tiesnesis, ņemot vērā, ka neveiksmīgas mediācijas gadījumā, tiesneša rīcībā būtu informācija, kurai nebūtu jābūt, taisot spriedumu.

³⁷ Pētersone Z., Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr.4/2012, 13.lpp. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/at_biletens4_web.pdf [apskatīts 2014.gada 10.novembrī].

³⁸ Turpat, 14.lpp.

1.4. Mediācijas process un pamatprincipi

Šajā nodaļā autore apskata mediācijas procesu saskaņā ar Mediācijas likumu³⁹ un Civilprocesa likumu.⁴⁰ Latvijā konflikta risināšanu ar mediācijas palīdzību var uzsākt divejādi:

- 1) izmantojot tīrās mediācijas modeli – puses iepriekš (piem. līgumā ietverta mediācijas klauzula) vai strīda gaitā labprātīgi vienojas par mediācijas izmantošanu par mediācijas izmantošanu un puses vēršas pie kāda no mediatoriem;
- 2) izmantojot tiesas atvasinātās mediācijas modeli - puses vēršas ar prasību tiesā un pēc tiesneša ierosinājuma strīda risināšanai izvēlas izmantot mediāciju.

Abos gadījumos mediators var būt pušu brīvi izvēlēts, sertificēts vai nesertificēts mediators. Mediācijas procesu var vadīt viens vai vairāki mediatori. Ja puses pašas nevar vienoties par mediatora izvēli, Sertificētu mediatoru padomē var ieteikt mediatoru no sertificēto mediatoru saraksta. Tīrās mediācijas modelī mediācijas procesam veltītais laiks nav ierobežots. Tiesas atvasinātajā mediācijā tiesa nosaka termiņu, kādā pusēm jānovērtē spēja vienoties un mediācijas ceļā atrisināt strīdu. Tiesnesis mediācijas izmantošanai nosaka termiņu, kas nav ilgāks par sešiem mēnešiem, savukārt, pusēm ir pienākums, neatkarīgi no mediācijas rezultāta, iesniegt tiesā pierādījumus par mediācijas rezultātu ne vēlāk kā septiņas dienas pēc mediācijas izbeigšanas. Mediācijai beidzoties īsākā laika posmā, puses var izbeigt tiesvedību pirms tiesas sēdes datuma, vai lūgt tiesu nozīmēt ātrāku lietas izskatīšanas datumu.

Kad mediators sāk strādāt ar pusēm, tas seko zināmam procesam. “Mediācijas process nav haotisks – tas notiek pēc noteiktas shēmas, jo katrs solis ir svarīgs nākamā soļa potenciālajā veiksmē.”⁴¹ Mediators vada pušu sarunas formālās mediācijas tikšanās reizēs, kuras sauc par mediācijas sesijām. Mediācijas procesā nepieciešamas vairākas šādas sesijas. Pirmā mediācijas sesija ir kopējā ievada jeb informatīvā sesija, kad mediators puses iepazīstina ar mediācijas procesu un pamatnoteikumiem, mediatora lomu, mediācijas ieguvumiem un procesa konfidencialitāti. Pēc kopīgas informatīvās mediācijas sesijas, puses vienojas par mediācijas izmantošanu un apstiprina savu vēlmi sekot mediācijas procesa noteikumiem, parakstot mediācijas uzsākšanas līgumu. Tomēr līguma parakstīšana nenozīmē, ka pusēm jāpieņem kādu lēmumu mediācijas procesa gaitā, tām ir brīva izvēle attiecībā uz lēmuma

³⁹ Mediācijas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2014.gada 04.jūnijs, nr. 108 (5168).

⁴⁰ Civilprocesa likums. LR Likums. Latvijas Vēstnesis. 1998. gada 3.novembris, Nr.326/330 (1387/1391).

⁴¹ Pētersone Z., Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr.4/2012, 12.lpp. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/at_biletens4_web.pdf [apskatīts 2014.gada 10.novembrī].

pieņemšanu vai nepieņemšanu. Pirmajā kopējā mediācijas sesijā, puses izsaka viedokļus par radušos strīda situāciju. Šīs sesijas raksturīgā iezīme ir emocijas, dusmas un neapmierinātība, jo bieži pušu paustie viedokļi ir krasi pretēji. Mediatora loma ir uzklaut puses un radīt uzticību tam, ka ar mediatora palīdzību puses var nonākt pie strīda risinājuma. Pēc šīs sesijas mediatoram ir zināmas abu pušu versijas par strīdu. Turpmāk mediators tiekas ar katru pusi atsevišķi, lai izzinātu puses vajadzības un intereses, kā arī informāciju, kuru tā iespējams nav atklājusi otras puses klātbūtnē. Mediators palīdz nonākt pie tādiem secinājumiem attiecībā uz strīda risinājumu, ko puse varētu izteikt kopējā sesijā. Atkārtoti sanākot kopējā sesijā, pusēm ir iespēja izteikties par vēl neizrunātām lietām un kopīgi strādāt pie ideju ģenerēšanas un piemērotākā risinājuma atrašanas. Šajā sesijā mediatora loma kļūst nozīmīgāka, jo puses jāvirza uz rezultātu, tuvinot to pozīcijas un raugoties, lai nenotiktu strīda atkārtots uzplaisnījums. Mediatoram jāuzsver un jārezumē panāktais progress, kas radies kopš pēdējās kopējās sesijas un jādalās ar pozitīvo informāciju, ko puses paudušas privātajās sesijās, tā veicinot pārrunas par iespējamem risinājumiem. Veiksmīgas mediācijas gadījumā puses vienojas par savstarpēji pieņemamu strīda risinājumu, mediators sagatavo vienošanos vai izlīgumu un slēdz sesiju.⁴²

Mediācijas rezultāts ir saistoša vienošanās starp pusēm. Tīrās mediācijas modeļa gadījumā tai nav izpildu dokumenta spēks. Ja puses tiesas ieteiktā mediācijā vēlas saglabāt savas vienošanās konfidencialitāti, vienošanās jau ir izpildīta vai nav šaubu par tās labprātīgu izpildi, tām nav nepieciešama izlīguma apstiprināšana un kāda no pusēm atsakās no prasības vai atzīst prasību pilnīgi vai daļēji. Šādā gadījumā mediācijas vienošanos apliecina mediatora izsniegts rakstveida apliecinājums par mediācijas rezultātu. Mediatoram nav pilnvaru piespiest izpildīt vienošanos, tomēr tās nosacījumu nepildīšanas gadījumā var prasīt lietas ierosināšanu par saistību izpildi vai līguma laušanu. Pēc mediācijas izbeigšanas pusēm ir tiesības to atsākt sakarā ar tām pašām domstarpībām. Savukārt tiesas ieteiktas mediācijas rezultāts ir tiesas apstiprināts izlīgums un šādā gadījumā tiesvedība ir izbeidzama. Otrreizēja griešanās tiesā strīdā starp tām pašām pusēm, par to pašu priekšmetu un uz tā paša pamata nav pieļaujama un apstiprinātais izlīgums izpildāms ievērojot tiesas spriedumu izpildes noteikumus. Ar tiesas nolēmumu apstiprinātam izlīgumam ir izpildu dokumenta spēks.

Mediācijai kā alternatīvai strīdu izšķiršanas metodei ir vairāki pamatprincipi, kas jāievēro iesaistītajām personām, kas piedalās mediācijas procesā, bet īpaši par šo principu ievērošanu ir atbildīgs iesaistītais mediators.

⁴²Informācija par mediācijas procesu sagatavota no J. Boļa grāmatas Mediācija, Juridiskā koledža, 2007, 8.nodaļa, 35.-46.lpp.

Pušu vienlīdzība, sadarbība un pašatbildība nozīmē, ka pusēm mediācijā ir vienādas iespējas un tiesības un puses pašas pieņem lēmumus sadarbojoties. “Pusēm jābūt gatavām un spējīgām uz autonomu pašapliecināšanos”⁴³, kas nozīmē, ka nav vairs jābalstās uz kādas trešās personas, vidutāja, viedo lēmumu, bet pašām jāpieņem lēmumu un par to jāuzņemas atbildība. Tajā pat laikā mediatoram ir jāraugās, lai starp pusēm, pamatojoties uz lietas apstākļiem un mediators kompetenci šāda novērtējuma izdarīšanai, netiek panākts tāds izlīgums, kas šķiet neizpildāms vai nelikumīgs. Šādā gadījumā mediators var izbeigt mediāciju. Mediators ir atbildīgs par procesa taisnīguma ievērošanu, nodrošinot to, ka visām pusēm tiek dotas atbilstošas iespējas iesaistīties procesā.

Neitralitāte un objektivitāte nosaka prasības mediatoram. Mediatora attieksmei pret pusēm ir jābūt neitrālai, mediators izturas pret katru no pusēm vienlīdzīgi un taisnīgi. Viņš ļauj pusēm pašām panākt savstarpēji pieņemamu vienošanos. Mediatora uzdevums ir radīt drošu un uzticamu vidi, kurā puses spēj atrisināt konfliktu. Mediators nedrīkst būt personiski ieinteresēts mediācijas rezultātā. Mediatoram mediācijas procesā nevar būt lēmējpilnvaras, viņš neieņem varas pozīciju un nelemj par strīda priekšmetu. Mediatoram ir pienākums paziņot pusēm visus apstākļus, kas var ietekmēt viņa neitralitāti vai objektivitāti. “Ideālā gadījumā mediatoram vispār nav nekādas ietekmes uz galarezultātu.”⁴⁴ Absolūta neitralitātes saglabāšana, nepārkāpjot mediācijas pamatprincipu - pušu vienlīdzību, ir viens no grūtākajiem mediatora uzdevumiem. Lai gan vispārējie mediatoru ētikas principi noteikti Eiropas Mediatoru uzvedības kodeksā, valstīm likumdošanas ceļā un/vai izstrādājot mediatoru uzvedības kodeksus⁴⁵, jānodrošina vienveidīga izpratne par mediāciju un tās principiem. Papildus ir jāizstrādā atbilstošas sūdzību iesniegšanas un disciplinārlietu izskatīšanas.

Konfidencialitāte ir svarīgākā prasība, kas attiecas uz mediācijas procesu un arī viena no galvenajām mediācijas priekšrocībām.⁴⁶ Mediācijas procesā piedalās tikai strīda dalībnieki un viņu pieaicinātās personas un tādējādi par mediācijas procesa norisi, sarunām un panākto vienošanos netiek informētas trešās persona, savukārt tiesas sēdes parasti ir atklātas, tajās var

⁴³ Trossens A. Mediācijas pamati, teorija un prakse. <http://www.in-mediation.eu/wp-content/uploads/Mediacija-for-web-site-3.pdf> [apskatīts 2014.gada 11.novembrī]

⁴⁴ Trossens A. Kas pamudina konfliktējošās personas puses izmantot mediāciju. Jurista vārds, 2007 /NR. 17/18 (470/471). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/156208-kas-pamudina-konfliktejosas-puses-izmantot-mediaciju/> [apskatīts 2014.gada 26.oktobrī]

⁴⁵ 2013.gada 14.oktobrī biedrība “Mediācijas padome” apstiprināja Latvijas Mediatoru ētikas kodeksu. Pieejams: http://www.sif.lv/nodevumi/nodevumi/5349/9a_Latvijas_Mediatoru_Etikas_Kodekss.pdf [apskatīts 2014.gada 26.oktobrī]

⁴⁶ Latvijā mediācijas konfidencialitāti noteikti varētu minēt kā priekšrocību, tomēr citās valstīs, īpaši, anglosakšu tiesību saimes valstīs, konfidencialitāti dažkārt min kā mediācijas trūkumu, tiesvedības labums ir tas, ka rodas precedenti, kas ir publiski pieejami un tas precedentu tiesību valstīs pastāvīgi bagātina un modernizē eksistējošo likumdošanu.

piedalīties klausītāji un žurnālisti. Mediācijā iegūtā un saistītā informācija, ir konfidenciāla, mediators bez piekrišanas to neatklāj otrai pusei. Kā nosaka Mediācijas likuma⁴⁷ 4.pants, mediatoru un mediācijas dalībniekus aizliegts noprotināt kā lieciniekus par faktiem, kas viņiem kļuvuši zināmi mediācijas procesā. “Konfidencialitāte tiek uzskatīta par vispārpieņemtu principu, taču tā neattiecas uz pušu sniegto faktuālo informāciju (ziņām par īpašumiem, ienākumiem), turklāt atsevišķos gadījumos mediators ziņas drīkst izpaust arī policijai un sociālajiem dienestiem”⁴⁸, piemēram, gadījumos, kad informācijas izpaušana ir nepieciešama saskaņā ar normatīvajiem aktiem, lai nodrošinātu sabiedrisko kārtību, īpaši bērna tiesību vai interešu aizsardzību, kā arī lai novērstu personas dzīvības, veselības, brīvības vai dzimumneaizskaramības apdraudējumu, vai mediācijā panāktas vienošanās satura izpaušana ir vajadzīga, lai īstenotu vai izpildītu konkrēto vienošanos.

Brīvprātības princips balstās uz pušu brīvprātīgu dalību mediācijas procesā, tiesībām brīvprātīgi izvēlēties mediatoru, mediācijas laiku un norisi, kā arī tiesībām uz mediācijas pārtraukšanu un izbeigšanu ar vienošanos vai bez tās. Jāņem vērā, ka tad, kad mediācijas process ir brīvprātīgs, tas biežāk garantē aktīvu pušu dalību un pušu ietekme uz mediācijas procesa virzību un tā iznākumu ir lielāka, kā salīdzinot ar citiem strīdu risināšanas veidiem, kur piedalās trešā persona. Tomēr pušu brīvprātība attiecībā uz dalību mediācijas procesā var tikt ierobežota, ja tām ir pienākums izmantot mediāciju strīda atrisināšanai. Darba otrajā nodaļā autore analizē to, vai brīvprātības principa būtība var ietvert ierobežojumus attiecībā uz pušu dalību mediācijā.

1.5. Mediācijas priekšrocības un trūkumi

Ja apskata, kādus ieguvumus rada mediācijas ieviešana kopumā, tad jāpiekrīt, ka “ieguvēja, pirmkārt, būs visa Latvijas sabiedrība kopumā, otrkārt, ieguvēja būs visa Latvijas tiesu sistēma. Padarot mediāciju par tiesu sistēmas sastāvdaļu, būs iespējams būtiski atslogot tiesu darbu, nebūs nepieciešams meklēt papildus finansējumu valsts budžetā jaunu tiesnešu uzņemšanai, samazināt izskatāmo lietu termiņus un tiesnešu darba apjomu, kā rezultātā uzlabosies arī tiesnešu darba kvalitāte. Tas viss uzturēs un vairo labvēlīgu sociālo mieru, un veicinās sabiedrības uzticību tiesu sistēmai kopumā.”⁴⁹ Ņemot vērā, ka tiesām kopumā uzticas

⁴⁷ Mediācijas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2014.gada 04.jūnijs, nr. 108 (5168).

⁴⁸ Tieslietu ministrijas koncepcija „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā”. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file65116.doc> [apskatīts 2014.gada 12.novembrī]

⁴⁹ Linters K. Mediācija un tās attīstība Latvijā. 2012. gada jūlijs. Pieejams: <http://www.mediacija.lv/?download=2012.09%20Medi%20cijas%20att%EEst%EEba%20Latvij%20Linters.pdf> [apskatīts 2014.gada 14.novembrī]

tikai 35% – 38% respondentu⁵⁰, tiesu noslodzes samazināšana ir būtisks instruments ar kura palīdzību situāciju vērst par labu. Bet pats būtiskākais, lai puses gribētu izmantot mediāciju. To var panākt, ja sabiedrība ir labi informēta par mediācijas priekšrocībām un izprot tās ieguvumus.

Mediācijas priekšrocības:

Zemākas izmaksas nekā tiesvedībai. Izmaksu ziņā puses ir ieguvējas, jo nav jāalgo pārstāvis un jāmaksā valsts nodevas, kā tas pārsvarā ir civilās tiesvedības lietās. Mediācijā puses maksā par mediatora pakalpojumiem⁵¹, tomēr izmaksas ir zemākas salīdzinājumā ar pārstāvja honorāru ilgstošos tiesas procesos. Jo ilgstošāks ir tiesvedības process, jo dārgāk tas izmaksā pusēm, šos izdevumus veido ne tikai honorārs pārstāvim, bet arī nenoteiktība un gaidīšana līdz galīgajam spriedumam, piemēram, strīdā par zaudējumu atlīdzību, tie ir iesaldēti līdzekļi, darba attiecību strīda gadījumā tā ir nesaņemtā atlīdzība, no nomas attiecībām izrietošajos strīda gadījumos - negūtie ienākumi, turklāt pušu aktīvi tiek pakļauti inflācijas ietekmei. Salīdzinot mediācijas izmaksas ar sākotnējām tiesāšanās izmaksām, Latvijā mediācijas izmaksas varētu būt pat četras reizes zemākas.⁵²

Iespēja atrisināt strīdu ātrāk, nekā tiesvedībā. Milzīga mediācijas priekšrocība ir ātrums. Ir zināms, ka līdz pirmās instances tiesas spriedumam Latvijā jāgaida vairāk kā gads, bet visās trīs instancēs tiesvedība var ievilkties daudzus gadus. Mediācijas process ar to nav salīdzināms – tas ir daudz ātrāks un efektīvāks. Salīdzinot mediācijas ilgumu ar tiesvedības ilgumu, Latvijā mediācijas process ir līdz pat desmit reizēm īsāks.⁵³ Faktiski ātrums varētu būt viens no motivējošākajiem faktoriem, īpaši lietās, kur laiks ir nauda, tas ir, kur dīkstāve nozīmē ciest zaudējumus, piemēram, darba lietās, komerclietās. Arī tiesas nozīmētās mediācijas gadījumā tiesa nosaka termiņus pusēm, kas ir samērīgāki nekā nākamās nozīmētās tiesas sēdes datumi. Mediācijā pusēm ir iespēja plānot procesu un tā gaitu. Kā zināms tiesas

⁵⁰ Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnes 2009. – 2015. gadam (informatīvā daļa). Pieejams:

www.ta.gov.lv/.../1392965812_Tiesu_iekartas_pamatnostadnes.docx [apskatīts 2014.gada 11.novembrī]

⁵¹ Lielākā daļa mediatoru saņem samaksu par stundām, savukārt parasti viena tikšanās ir vienu līdz divas stundas gara, šādas tikšanās ir nepieciešamas apmēram trīs līdz sešas, kopā apmēram sešas stundas.

⁵² Vidējās mediācijas izmaksas varētu būt apmēram 180 Eur (par 6 mediatora stundām), ņemot vērā, ka mediatora stundas likme ir 30Eur. Turpretim, piemēram, par parādu piedziņas prasību 1422,87 Eur apmērā, valsts nodeva vien būtu 213,43 Eur un jurista pakalpojumu izmaksas par konsultāciju un prasības pieteikuma sagatavošanu (bez pārstāvības tiesā), apmēram, 150 Eur. Tātad ieguvums pie šāda ļoti vienkārša piemēra, būtu 295.93 Eur. Piemērā norādītas izmaksas aprēķinātas ņemot vērā internetā pieejamo informāciju par vidējo mediatora un advokāta atlīdzību.

⁵³ Vidējais mediācijas procesa laiks ir apmēram 45 dienas, kurpretim tiesāšanās līdz pirmās instances spriedumam var aizņemt līdz pat 469 dienām. Pēc informācijas no Study “Rebooting the mediation directive: Assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number of mediations in the EU”, Eiropas Parlamenta Juridisko lietu komiteja, 2014, 141 lpp. Pieejams: [www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf) [apskatīts 2014.gada 17.novembrī]

sēdes laiku nosaka tiesa to nesaskaņojot ar pusēm un tiesu nami nav pati patīkamākā vieta, kur uzturēties. Bet mediācijā pusēm ir iespēja vienoties par abām pusēm izdevīgu sarunu laiku un formālu vai neformālu sarunu vietu, gaisotni.

Iespēja nodrošināt privātumu. Mediācija ir konfidenciāls process, mediācijas visas stadijas ir konfidenciālas. Mediācijas procesā piedalās tikai strīda dalībnieki un viņu pieaicinātās personas. Par mediāciju, procesa norisi, sarunām un panākto vienošanos netiek informēta neviena trešā persona. Līdz ar ko šādas sarunas nekaitē, piemēram, komersanta vai publiskas personas tēlam, jo mediācijas izmantošana nepiesaista lieku uzmanību.

Pusēm nav nepieciešamības manipulēt ar trešo personu, lai pārliecinātu to par sava viedokļa pareizību vai otras puses uzskatu nepareizību kā tas notiek tiesā. Vadot mediācijas procesu, mediators nepārstāv nevienu no pusēm, viņš uzklausa abas puses un virza tās uz risinājumu. Līdz ar ko strīda pušu apmierinātība ar mediācijas ceļā panāktās vienošanās rezultātiem ir būtiski lielāka nekā tad, ja strīds tiek atrisināts trešajai personai pieņemot pusēm saistošu lēmumu.

Iespēja panākt visām pusēm pieņemamu risinājumu, nevis taisnību no juridiskā viedokļa, arī tad, ja pietrūkst pierādījumu tiesai. Bieži vien juridiskie apstākļi strīdos nav noteicošie, daudz lielāka nozīme ir savstarpējām attiecībām, izpratnei un samierināšanai. Tāpat mediācija dod likumā neparedzētu kompensāciju iespējas, jo pusēm ir neierobežota brīvība noteikt tādu strīda atrisinājumu, kāds tās apmierinātu vislabāk.

Mediācija ir rezultatīva un tās efektivitāte ir pierādīta. Pasaulē apkopotā statistika rāda, ka aptuveni 80% gadījumu mediācijas procesā tiek panāktas vienošanās un tās tiek pildītas.⁵⁴ Lielākoties mediācijas veiksmē ir profesionāls mediācijas process un pušu ieinteresētība šajā procesā panākt rezultātu, kas tās apmierinātu. Mediācijas procesā mediators ļauj pusēm labāk izprast katras puses intereses, iebildumus, argumentus un motīvus. Mediācija sniedz iespēju saglabāt vai atjaunot attiecības starp pusēm, jo ir iespējama uz nākotni vērsta vienošanās panākšana. Savukārt, tiesa pat pieņemot galīgu un nepārsūdzamu lēmumu, strīdus pēc būtības neatrisinās un pat uzvarēta lieta nepalīdz atjaunot labas ģimenes, darba, kolēģu, kaimiņu vai darījumu partneru attiecības.⁵⁵

⁵⁴ Kalnmeiere B., Kādas ir mediācijas izredzes Latvijā, Jurista vārds, 2013 /NR. 25 (776) Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/257656-kadas-ir-mediācijas-izredzes-latvija/> [apskatīts 2014.gada 17.novembrī]

⁵⁵ Pētersone Z., Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr.4/2012, 12.lpp. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/at_biletens4_web.pdf [apskatīts 2014.gada 10.novembrī]

Ar tiesas nolēmumu apstiprinātam izlīgumam ir izpildu dokumenta spēks, līdz ar ko tas nodrošina izlīguma izpildi.

Arī tad, ja mediācijas process izrādīsies neveiksmīgs, tas tomēr var sašaurināt problēmu loku, jo mediācijas procesā dažas pušu intereses un iespējamie risinājumi jau būs apzināti. Tas var atvieglot strīda izskatīšanu tiesā.

Mediācijas trūkumi:

Mediācijas pakalpojumu kvalitātes problēmas. To var ietekmēt arī pušu neinformētība par mediāciju un neuzticība mediācijai. Pusēm var rasties grūtības atrast uzticamu mediatoru vai tās var saskarties ar neētisku mediatora rīcību, kad tas pārkāpj mediatora neitralitātes, procesa konfidencialitātes vai pušu vienlīdzības principu. Ir svarīgi nodrošināt profesionālu mediatoru sertificēšanu un mediatoru pieļauto ētikas pārkāpumu izvērtēšanu, lai radītu uzticību mediācijai un mediatoriem.

Mediācija nelīdz puses apzinātas ļaunprātības gadījumā, kad viena puse vēlas novilcināt laiku, kavējot mediācijas procesu, apzinoties, ka patiesībā nemaz nevēlas panākt izlīgumu strīdā. Piemēram, neapmeklējot nozīmētās mediācijas sesijas vai apmeklējot sesijas, bet vilcinoties ar savu interešu un iespējamo strīda risinājumu izpaušanu.

Tīrās mediācijas modeļa procesā panāktā vienošanās ir civiltiesiska vienošanās, kuru nevar nodot izpildīšanai tiesu izpildītājam, ja kāda no pusēm to labprātīgi nepilda, lai panāktu mediācijas procesā noslēgtas vienošanās izpildi, jāvēršas tiesā ar prasības pieteikumu par līguma izpildi.

Mediācijas ceļā nevar atrisināt strīdu par tiesību normu iztulkošanu, normatīvo aktu piemērošanu un citiem tiesību jautājumiem, kas ir tikai tiesas kompetencē. Tāpēc mediatoram būtu vismaz pirmsšķietami jāsaprot, vai strīds risinājums ietilpst pašu pušu kompetencē.

Laika un naudas zaudējums. Ja puses mediācijas procesā nevienojas par strīda risinājumu, un tām jāgriežas tiesā, līdz ar ko pusēm radušies iztērēti resursi - gan laiks, gan nauda.

Salīdzinot ar trūkumiem, mediācijai ir daudzas priekšrocības, tās rezultativitāte un ieguvumi ir novērtēti un ne velti to ar Mediācijas Direktīvas palīdzību cenšas ieviest visās dalībvalstīs. Tomēr jāpatur prātā, ka tikai tiesas (tiesneša) kompetencē ir tiesību normu interpretācija, normatīvo aktu pareizu piemērošana un citi tiesību jautājumi. Mediatora kompetencē ir palīdzēt pusēm nonākt pie strīda risinājuma abpusēji apmierinošā, godīgā un taisnīgā procesā.

Ierobežotā darba apjoma dēļ, autore darbā nav vērtējusi to, kurās civillietu kategorijās tiesas atvasinātā mediācija (obligātā mediācija) varētu un kurās nevarētu tikt izmantota. Ņemot vērā Civilprocesa likumā⁵⁶ un Mediācijas likumā⁵⁷ noteikto, autore vispārīgi uzskata, ka mediācija kā obligāts priekšnoteikums pirms strīda izskatīšanas tiesā, nevarētu tikt izmantota lietās, kurās mediācija vispār nav iespējama, proti, sevišķās tiesāšanās kārtības lietās un lietās, kurās nav pieļaujams izlīgums, tajā skaitā, ja ar mediācijas vienošanos tiek aizskartas trešo personu intereses.

⁵⁶ Civilprocesa likums. LR Likums. Latvijas Vēstnesis. 1998. gada 3.novembris, Nr.326/330 (1387/1391).

⁵⁷ Mediācijas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2014.gada 04.jūnijs, nr. 108 (5168).

2. OBLIGĀTĀS MEDIĀCIJAS POZITĪVIE UN NEGATĪVIE ASPEKTI

2.1. Obligātās mediācijas izpratne un brīvprātības principa būtība

Pie mediācijas kā strīdu risināšanas metodes puses var nonākt pašas, pēc ieteikuma vai pienākuma pēc, līdz ar ko var izšķirt divus mediācijas veidus – brīvprātīgā mediācija (angļu val. - voluntary mediation) un obligātā mediācija (angļu val.- mandatory mediation⁵⁸).

Brīvprātīgās mediācijas uzsākšanas iniciatori ir pašas puses. Puses izvēlas mediatoru, mediācijas procesa vietu un laiku, ievēro pašu veidotos noteikumus un ar vienošanos vai bez tās atrisina strīdu. Brīvprātīgā mediācija ir process, kuru biežāk puses izvēlas situācijā, kad starp tām ir attiecības, kuras tās vēlas saglabāt arī turpmāk. Tāpēc nonākot strīda situācijā, tās piekrīt mediācijas procesam, jo vēlas ar mediatora palīdzību strīdu atrisināt privāti, nevērsoties tiesā. Šādi tiek risināti, piemēram, ģimenes strīdi, kaimiņu strīdi, uzņēmumu, u.c. strīdi. Brīvprātīga mediācija ir arī tajos gadījumos, kad tiesa (tiesnesis) rosina puses strīdu risināt ar mediatora palīdzību.

Obligātās mediācijas process un pamatprincipi ir tie paši, kas brīvprātīgajai mediācijai, tomēr, tās obligātais raksturs izpaužas, tajā, ka mediācija notiek uz likuma vai tiesas (tiesneša) nolēmuma pamata (tiesa (tiesnesis) pusēm uzliek par pienākumu izmantot mediāciju strīda atrisināšanai). Pārējās darbības mediācijas procesā puses veic labprātīgi, tajā skaitā, pieņem lēmumu par strīda risinājumu. Mediācijai ir daļēji obligāts raksturs gadījumos, kad tiesa (tiesnesis) piemēro kādu sankciju par atteikumu izmantot mediāciju.

Ar obligāto mediāciju izprot tādu mediāciju, kurā pušu dalība nav brīvprātīga, tā ir veicināta ar tiesas vai tiesneša uzliktu pienākumu (nolēmumu) vai notiek uz likuma vai iepriekšējās vienošanās pamata. Obligāta mediācijas izmantošana ir priekšnoteikums pirms vēršanās tiesā vai pirms strīda izskatīšanas tiesā.

Diskusijas noris par to, vai ņemot vērā mediācijas brīvprātības principu, kas ir viens no svarīgākajiem mediācijas pamatprincipiem, mediācija var būt obligāta un vai tādā veidā netiek liegtas pušu tiesības uz vēršanos tiesā. Pastāv dalīts viedoklis par to, uz ko attiecas brīvprātības princips – pušu dalību mediācijas procesā vai pušu obligātu pienākumu nonākt pie strīda risinājuma un vai tas vispār var tikt ierobežots.

⁵⁸ Izpētes materiālos autore dažkārt sastapās arī ar angļu valodas terminu “compulsory mediation”, tomēr lielākoties, kad tiek apzīmēta obligātā mediācija, kas ir tiesas vai likuma rosināta, tiek izmantots angļu valodas termins “mandatory mediation”.

Pēc vispārīgā principa, brīvprātības principam mediācijā ir jāattiecas uz abiem norādītajiem procesa posmiem un tas nevar tikt ierobežots brīvprātīgās mediācijas izmantošanas gadījumos. Bet, autore uzskata, ka ieviešot tiesas iesaisti mediācijā, lai panāktu civilprocesuālās tiesvedības un mediācijas sasaistes (mijiedarbības) nodrošināšanu, brīvprātības princips var tikt ierobežots. Piešķirot tiesām un tiesnešiem tiesības vai uzliedot tiem par pienākumu rosināt puses izmantot mediāciju, kā arī, ja mediācijas izmantošanu paredz likums, brīvprātība attiecībā uz dalību mediācijā var tikt ierobežota. Harvardas Juridiskās augstskolas (angļu val. - Harvard Law School) profesors Franks E. A. Sanders, kura viedoklim⁵⁹ autore piekrīt, redz skaidru atšķirību starp obligātu mediācijas procesu un obligātu pienākumu mediācijas ceļā vienoties par strīda risinājumu. Profesors ir norādījis, ka mediācijas mēģinājums (cenšanās to pielietot) atšķiras no obligāta pienākuma (piespiedu kārtā) atrisināt strīdu mediācijas ceļā. Obligātajā mediācija – obligātums attiecas tikai uz pieprasījumu pusēm mēģināt panākt strīda risinājumu mediācijas ceļā. Līdz ar to šāds ierobežojums nerada brīvprātības principa ierobežojumu, jo puses ir brīvas lemt par mediatora izvēli, mediācijas norisi, mediācijas pārtraukšanu un izbeigšanu ar vienošanos vai bez tās, kā arī pusēm ir brīva izvēle izlemt strīda atrisinājumu, kas ir mediācijas rezultāts.

Mediācijas likums⁶⁰ Latvijā nosaka - Mediācija ir brīvprātīgas sadarbības process, kurā puses cenšas panākt savstarpēji pieņemamu vienošanos savu domstarpību atrisināšanai ar mediatora starpniecību. Šī likuma 3.pantā ir noteikts, ka pusēm ir tiesības brīvi lemt par piedalīšanos mediācijā, mediācijas uzsākšanu, mediatora izvēli, mediācijas norisi, mediācijas pārtraukšanu un noslēgšanu ar vienošanos vai bez tās. Civilprocesa likumā⁶¹ noteikts, ka pusēm ir tiesības tiesvedības procesā vienoties par mediācijas izmantošanu, savukārt, pēc tiesvedības ierosināšanas, tiesai ir pienākums prasītāju un atbildētāju informēt par iespēju risināt strīdu izmantojot mediāciju un gan sagatavojot lietu iztiesāšanai, gan lietas iztiesāšanas gaitā censties puses samierināt piedāvājot atrisināt strīdu, izmantojot mediāciju. Kā izriet no Latvijas normatīvā regulējuma, ir ieviests tiesas atvasinātais mediācijas modelis, kas nosaka, ka mediācijas process nav obligāts pirmstiesas nosacījums, kā tas būtu obligātās mediācijas gadījumā. Latvijā mediācijas process un dalība tajā ir brīvprātīga.

Mediācijas Direktīva mediāciju definē, kā strukturētu procesu, kurā divas puses vai vairāki strīdā iesaistītie paši brīvprātīgi cenšas vienoties par izlīgumu ar mediatora palīdzību.

⁵⁹ Quek D., Mandatory mediation: an oxymoron? Examining the feasibility of implementing a court-mandated mediation program, 2010, 485.lpp. Pieejams: <http://cardozoocr.com/vol11no2/479-510.pdf> [apskatīts 2014.gada 1.decembrī]

⁶⁰ Mediācijas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2014.gada 04.jūnijs, nr. 108 (5168).

⁶¹ Civilprocesa likums. LR Likums. Latvijas Vēstnesis. 1998. gada 3.novembris, Nr.326/330 (1387/1391).

Direktīvā noteikts, ka mediācijai vajadzētu būt labprātīgai, proti, tādai, kurā puses pašas ir atbildīgas par mediācijas procesu un var to organizēt atbilstīgi savām vēlmēm un jebkurā laikā var to izbeigt. Mediācijas procesu var sākt strīdā iesaistītās puses vai arī to var ieteikt vai noteikt tiesa, vai arī tas ir paredzēts dalībvalsts tiesību aktos. Mediācijas Direktīvas 5.pantā minēts, ka tiesa, ja tas ir lietderīgi un ņemot vērā visus lietas apstākļus, var aicināt puses izmantot mediāciju, lai izšķirtu strīdu. Tiesa (tiesnesis) var rosināt iesaistītās puses apmeklēt informatīvu semināru par mediācijas izmantošanu, ja tādi tiek rīkoti un ir viegli pieejami. Mediācijas Direktīvas 5. panta otrajā daļā ir noteikts, ka direktīva neskar tādus attiecīgās valsts tiesību aktus, kuros mediāciju paredzēts izmantot obligāti. Mediācijas Direktīva neaizliedz dalībvalstīm tiesību aktus, kuros mediāciju paredzēts izmantot obligāti vai pielietot mediāciju veicinošus līdzekļus vai piemērot sankcijas pusēm, ja tādi tiesību akti neliedz piekļuvi tiesai.

Tādējādi Mediācijas Direktīva attiecībā uz mediāciju, paredz praktiski jebkuru no mediācijas modeļiem, tajā skaitā, gan brīvprātīgu, gan obligātu dalību mediācijā, gan sankciju piemērošanu par mediācijas neizmantošanu, ja vien tas neliedz pušu tiesības uz vērsanos tiesā.

2.2. Obligātās mediācijas atbilstība tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību

Eiropas Savienības Tiesā attiecībā uz strīdu izšķiršanu obligātā ārpustiesas kārtībā pirms vērsšanās tiesā, rosinātas divas lietas, kur viena netika skatīta pēc būtības⁶², savukārt otrā tika izteiktas būtiskas iezīmes par obligātu ADR metožu obligātas izmantošanas pamatotību.

Eiropas Savienības Tiesa (turpmāk – EST) 2010.gada 18.marta spriedumā lietā *Apvienotās lietas no C-317/08 līdz C-320/08 Rosalba Alassini u.c. pret Telecom Italia SpA u.c.*,⁶³ izvērtēja Itālijas nacionālās tiesas lūgumu pēc prejudiciāla nolēmuma par to, kā interpretēt efektīvas tiesību aizsardzības tiesā principu saistībā ar valsts tiesisko regulējumu, kur priekšnosacījums prasības tiesā pieejamībai noteikta veida strīdos starp lietotājiem un

⁶² Lieta *Ciro di Donna*. Eiropas Savienības Tiesa secināja, ka tā kā atbilstošās valsts tiesību normas, kuras attiecas uz pamatlietu, pēc Itālijas Konstitucionālās tiesas sprieduma ir atceltas, Itālijas nacionālās tiesas uzdotajiem jautājumiem vairs nav nozīmes pamatlietas izlemšanā, tāpēc tiesa vairs nespēj spriest par tai uzdotajiem jautājumiem. *Ciro di Donna pret Societa Imballaggi Metallici Salerno srl*. Lieta C-492/11, 2013. gada 27. jūnija TIESAS SPRIEDUMS (trešā palāta). Pieejams:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=138860&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1139449> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]

Eiropas Savienības Tiesa secināja, ka tā kā atbilstošās valsts tiesību normas, kuras attiecas uz pamatlietu, pēc Itālijas Konstitucionālās tiesas sprieduma ir atceltas, Itālijas nacionālās tiesas uzdotajiem jautājumiem vairs nav nozīmes pamatlietas izlemšanā, tāpēc tiesa vairs nespēj spriest par tai uzdotajiem jautājumiem.

⁶³ Tiesas spriedums (ceturtā palāta) 2010. gada 18.martā. *Rosalba Alassini pret Telecom Italia SpA* (C-317/08), *Filomena Califano pret Wind SpA* (C-318/08), *Lucia Anna Giorgia Iacono pret Telecom Italia SpA* (C-319/08) un *Multiservice Srl pret Telecom Italia SpA* (C-320/08). Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:62008CJ0317> [apskatīts 2014.gada 22.novembrī]

pakalpojumu sniedzējiem, uz kuriem attiecas Eiropas Parlamenta un Padomes 2002. gada 7. marta Direktīva 2002/22/EK⁶⁴ par universālo pakalpojumu un lietotāju tiesībām attiecībā uz elektronisko sakaru tīkliem un pakalpojumiem, ir paredzēts obligāts pienākums mēģināt panākt mierizlīgumu ārpus tiesas kārtībā.

Analizējot attiecināmos tiesību aktus, to savstarpējo atbilstību un, ņemot vērā konkrētās lietas apstākļus, tiesa secināja, ka ir jāizvērtē, vai priekšnoteikums ir saderīgs ar līdzvērtības un efektivitātes principiem, kā arī tiesībām uz efektīvu aizsardzību tiesā.

Līdzvērtības principu skatot, tiesa skaidroja, ka “detalizēti procesuāli noteikumi prasībām, kas paredzētas, lai aizsargātu tiesības, kuras attiecīgajām personām ir noteiktas Savienības tiesībās, nedrīkst būt nelabvēlīgāki par noteikumiem, kas attiecas uz līdzīgām prasībām valsts teritorijā”. Lietā konstatēts, ka pamata prāvās līdzvērtības princips ir ievērots.

Attiecībā uz **efektivitātes principu**, EST atzina, ka obligāta mierizlīguma procedūra nepadara neiespējamu vai pārmērīgi neapgrūtina privātpersonām piešķirto tiesību izmantošanu, jo pirmkārt, mierizlīguma procedūras iznākums nav saistošs attiecīgajiem lietas dalībniekiem, tātad neietekmē to tiesības vērsties tiesā, otrkārt, mierizlīguma procedūras noslēguma termiņš ir 30 dienas no pieteikuma iesniegšanas brīža, pēc tam lietas dalībnieki var celt prasību tiesā, treškārt, tiesību noilgums tiek apturēts uz mierizlīguma procedūras laiku, un, ceturtkārt, mierizlīguma procedūra ir bez maksas. Līdz ar to EST neuzskatīja, ka personas tiesības uz vērsanos tiesā, attiecībā uz efektivitātes principu tiktu pārkāptas.

Vienīgais apstāklis, kas EST ieskatā varētu piešķirto tiesību izmantošanu padarīt praktiski neiespējamu vai īpaši sarežģītu, ir tad, ja mierizlīguma procedūrai var piekļūt tikai elektroniski internetā. Bet kā konstatēja tiesa, tiesību normā bija paredzēts, ka pieteikums iesniedzams *arī* elektroniski, tādējādi no tiesību normas neizrietēja, ka vajadzīgās veidlapas ir pieejamas tikai internetā.

Skatot **efektīvas tiesību aizsardzības tiesā principu**, tiesa norādīja, kas tas ir “vispārējs Savienības tiesību princips, kas izriet no visām dalībvalstīm kopējām konstitucionālajām tradīcijām un kas noteikts Konvencijas 6. un 13.pantā un apstiprināts arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47.pantā.”⁶⁵ EST secināja “no pastāvīgās judikatūras izriet, ka pamattiesības nav absolūta priekšrocība, bet var ietvert ierobežojumus ar nosacījumu, ja tie

⁶⁴Eiropas Parlamenta un Padomes 2002. gada 7. marta Direktīva 2002/22/EK par universālo pakalpojumu un lietotāju tiesībām attiecībā uz elektronisko sakaru tīkliem un pakalpojumiem. Pieejams: <http://www.l2d.lv/leul.php?i=8261> [apskatīts 2014.gada 22.novembrī]

⁶⁵ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Pieejams: http://arc.eppgroup.eu/Activities/docs/charter_eu/lv.pdf [apskatīts 2014.gada 22.novembrī]

faktiski atbilst vispārējām interesēm, uz ko ir vērsts konkrētais pasākums, un ja attiecībā uz izvirzīto mērķi tie nav uzskatāmi par pārmērīgu un nepieņemamu iejaukšanos, kas aizskar tādējādi garantēto tiesību pašu būtību.”⁶⁶ Tātad var ierobežot personas tiesības uz tiesu, ja neaizskar šo tiesību pašu būtību, tas ir, neliedzot tām tiesības vērsties tiesā.

Ģenerālvokāte Juliana Kokote Secinājumu⁶⁷ 47.punktā atzina - brīvprātīgs strīdu izšķiršanas process ārpus tiesas kārtībā nav tik efektīvs kā obligāts, kas ir jāveic katram pirms lietas izskatīšanas tiesā. Tiesību pārkāpums, ko rada pienākums mēģināt izšķirt strīdu ārpus tiesas kārtībā ir uzskatāms par nenozīmīgu, jo ar šo procedūru saistītās priekšrocības ir daudz lielākas nekā iespējamie trūkumi. Secinājumu 57.punktā ģenerālvokāte secina “pirms tiesas procesa paredzētais pienākums obligāti izpildīt strīda izšķiršanas procesu principā nav uzskatāms par nesamērīgu tiesību uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā pārkāpumu. [...] svarīgāka ir iespēja, ka strīds tiks atrisināts lēti un ātri.” EST nosprieda, ka minētās direktīvas normas pieļauj dalībvalsts tiesisko regulējumu, saskaņā ar kuru par strīdiem elektronisko sakaru pakalpojumu jomā, kas rodas starp lietotājiem un minēto pakalpojumu sniedzējiem un kas ir saistīti ar šajā direktīvā piešķirtajām tiesībām, ir obligāti jāmēģina panākt mierizlīgumu ārpus tiesas kārtībā, kas ir prasības tiesā pieņemamības nosacījums.

Šādam ģenerālvokātes skatījumam uz alternatīvu strīdu risināšanas metodēm var piekrist - ja obligāto mediācijas procesu neuztveram kā soli pirms tiesas, bet gan kā ātrāku, lētāku un efektīvāku alternatīvu domstarpību risināšanas metodi, tad personām, kuras to izmanto, nevajadzētu justies tā it kā to tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā būtu pārkāptas. Tiesību pārkāpums, ģenerālvokātes skatījumā ir nenozīmīgs, samērojot ar labumu kādu rada mēģinājums izšķirt strīdu ārpus tiesas kārtībā.

Latvijā mediācija ir brīvprātīgs process. Latvijā nav ieviesta obligātā vai daļēji obligātā mediācija. Tomēr, iespējams, nākotnē šāda iespēja pastāv. Autore uzskata, ka jau laikus būtu jāapsver tas, vai šādas tiesību normas, piemēram, esošajā Mediācijas likumā, kā arī Civilprocesa likumā, kas ietvertu saistošu tiesas vai tiesneša lēmumu par mediācijas obligātu izmantošanu pirms strīda izskatīšanas tiesā, atbilstu tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību un piekļuvi tiesai. Pieņemot, ka minētās tiesību normas⁶⁸ tiktu apstrīdētas Satversmes tiesā, kā

⁶⁶ Šajā sakarā skat. 2006.gada 15.jūnija spriedumu lietā C-28/05 Dokter u.c., kā arī ECT spriedumu 2001.gada 21.novembra lietā Fogarty pret Apvienoto Karalisti.

⁶⁷ Kokott J. Ģenerālvokāte Secinājumi, Apvienotās lietas no c-317/08 līdz c-320/08 Rosalba Alassini u.c. 2009. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=73696&doclang=LV> [apskatīts 2014.gada 22.novembrī]

⁶⁸ Ar priekšlikumiem tiesību normu redakcijām var iepazīties šī darba kopsavilkumā, 47.lpp.

neatbilstošas Satversmes⁶⁹ 89. un 92.pantam, Satversmes tiesai būtu jāizvērtē to atbilstība Satversmei.

Satversmes 89.pants nosaka, ka “valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem”. Satversmes tiesa atzinusi, ka no šī panta izriet valsts pozitīvais pienākums nodrošināt efektīvu tiesību aizsardzību, turklāt 89.panta saturs noskaidrojams kopsakarā ar 92.pantu.⁷⁰ Satversmes 92.pants, kas nosaka, ka “Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā”, ir ekvivalents Konvencijas 6.pantam, kas nosaka, ka “Ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības krimināllietā pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā.” Ja apstrīdētā tiesību norma atbilstu Satversmei, tā atbilstu arī Konvencijas 6. pantam.⁷¹

Satversmes tiesa vērtē, vai apstrīdētajās normās ietvertie ierobežojumi ir - noteikti ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, attaisnojami ar leģitīmu mērķi un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā.

Lietā nebūtu jābūt strīdam par to, ka apstrīdētās normas noteiktas ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, lai gan kā tika apskatīts Itālijas gadījumā tieši tas bija apstākļi, kāpēc normas tika atceltas. Autore pieņem, ka situācijas, kad apstrīdētās normas nav tikušas noteiktas ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, ir retas, un likumdevējs būtu ievērojis apstrīdēto likumu pieņemšanas un grozīšanas kārtību. Turpmāk izvērtējami divi jautājumi: vai ierobežojumiem ir leģitīms mērķis, un vai tas nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.

Ikvienu tiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs. Līdz ar Mediācijas likuma pieņemšanu, ir radies jauns tiesību institūts – mediācija. Tā mērķis ir radīt tiesiskus priekšnoteikumus tam, lai veicinātu mediācijas kā alternatīva domstarpību risināšanas veida izmantošanu, sekmējot sociālo attiecību harmonizāciju. Mediācijas izmantošana ne tikai veicina tiesu sistēmas darbības uzlabošanu, bet arī palīdz pusēm nonākt pie pilnvērtīga taisnīguma, kas panākts pušu savstarpējā sadarbībā. Tomēr pilnīgi brīvprātīgas mediācijas ieviešana nav efektīvs līdzeklis minēto mērķu sasniegšanai. Obligātās mediācijas ieviešana ir solis tuvāk šo mērķu sasniegšanai.

⁶⁹ Latvijas Republikas Satversme. LR Likums. "Latvijas Vēstnesis", 43, 01.07.1993., "Ziņotājs", 6, 31.03.1994.

⁷⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas Spriedums lietā Nr. 2000-03-01, 2000.gada 30.augustā. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2000-03-01.rtf [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

⁷¹ Kovaļevska A. Satversmes 89.pants: vai deklaratīva norma Satversmē. Jurista vārds, 2008, Nr. 26(531). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/178139-satversmes-89pant-vai-deklarativa-norma-satversme/> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

“Satversmes 92. panta pirmais teikums ietver gan institucionālu aspektu – tiesai ir jābūt taisnīgai, gan procesuālu aspektu – ikvienam ir tiesības uz brīvu pieeju tiesai. Abi aspekti ir nesaraucjami saistīti: nebūtu nozīmes tiesas taisnīgumam, ja netiktu nodrošināta tiesas pieejamība, un otrādi – tiesas pieejamība būtu lieka, ja netiktu nodrošināts tiesas taisnīgums.”⁷² Tiesības uz brīvu pieeju tiesai ir ikvienam, tomēr tas nenozīmē, ka šīs tiesības ir absolūtas. Kā izriet no Satversmes 116.panta, atsevišķās normās ietvertās tiesības var ierobežot, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisku valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. “Pieņemums, ka Satversmes 92.panta pirmajā teikumā paredzētajām personas tiesībām vispār nevar noteikt ierobežojumus, nonāktu pretrunā gan ar Satversmē garantētajām citu personu tiesībām, gan arī sitām Satversmes normām. Tādēļ gan Satversmes tiesa, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa nepārprotami ir secinājuši, ka tiesības vērsties tiesā var ierobežot tiktāl, ciktāl tās netiek atņemtas pēc būtības.”⁷³

Satversmes⁷⁴ 1.pantā noteikts, ka “Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika” un personas pamattiesību aizsardzība ir viens no demokrātiskas valsts nozīmīgākajiem pienākumiem. “Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības. Tajā ietilpst, piemēram, tiesības uz pieeju tiesai, pušu līdztiesības un sacīkstes princips, tiesības tikt uzklausītam, tiesības uz motivētu tiesas spriedumu, tiesības uz pārsūdzību.”⁷⁵ Valsts ir izpildījusi savu pozitīvo pienākumu nodrošināt tiesības uz tiesas pieejamību, jo ir izveidotas tiesas, kurās personas var vērsties strīda atrisināšanai. Gadījumā, kad pēc tiesas(tiesneša) nolēmuma pusēm būtu pienākums obligāti izmantot mediāciju pirms strīda izskatīšanas tiesā, tas neliegtu personai tiesības uz tiesas pieejamību un piekļuvi tiesai.

Samērīguma princips nozīmē, ka tiek ievērots samērīgums starp sabiedrības un personas interesēm, ja valsts ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses. “Izvērtējot ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesa pārbauda, pirmkārt, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītīmā mērķa sasniegšanai; otrkārt, vai legītīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem; treškārt, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu. Ja tiek atzīts, ka tiesību normā noteiktais

⁷² Latvijas Republikas Satversmes tiesas Spriedums lietā Nr. 2005-18-01, 2006. gada 14. martā. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2005-18-01.htm [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

⁷³ Čepāne I. Tiesības uz taisnīgu tiesu kā personas pamattiesības. Jurista vārds, 2005 /Nr. 36 (391). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=117420&show=true> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

⁷⁴ Latvijas Republikas Satversme. LR Likums. "Latvijas Vēstnesis", 43, 01.07.1993., "Ziņotājs", 6, 31.03.1994.

⁷⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas Spriedums lietā Nr. 2013-02-01, 2013. gada 21. oktobrī. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums-2013-02-01.pdf> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, ierobežojums neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks.”⁷⁶

Ņemot vērā iepriekšminēto, autore secina, ka regulējums, kas ietvertu sevī saistošu tiesas vai tiesneša nolēmumu par mediācijas obligātu izmantošanu pirms strīda izskatīšanas tiesā, atbilstu tiesībām uz efektīvu aizsardzību tiesā un tiesībām uz taisnīgu tiesu. Ar šādu regulējumu personām netiktu mazinātas to tiesības uz tiesas pieejamību, jo šīs tiesības netiek izslēgtas vai atņemtas. Ikvienu personu, kas izpildītu likuma vai tiesas (tiesneša) uzlikto pienākumu strīda risināšanai izmantot mediāciju, pēc mediācijas izmantošanas, strīda turpmākai risināšanai var griezties tiesā.

Attiecībā uz samērīguma principu un to vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, autore uzskata, ka plašākas kompetences piešķiršana tiesām un tiesnešiem, kuriem tiesvedības procesā ir vistiešākā saskare ar strīdus pusēm un spēja novērtēt strīda juridisko argumentāciju, ir piemērots līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai. Leģitīmā mērķa sasniegšanai izvēlēts samērīgs, indivīda tiesības mazāk ierobežojošs līdzeklis.⁷⁷ Ierobežojums tiktu piemērots tikai lietās, kuras tiesas vai tiesneša ieskatā tiktu atzītas par tādām, kurās ar mediācijas palīdzību varētu tikt panākts labāks rezultāts.

Mediācijas izmantošanā labumu gūtu gan indivīds, gan visa tiesu sistēma un sabiedrība kopumā. Panāktais rezultāts būtu labāks tādā nozīmē, ka tas būtu panākts mediatoram izzinot un samērojot pušu intereses un pusēm pašām pieņemot lēmumu. Tādējādi tiktu veicināta pilnvērtīga taisnīguma sasniegšana starp strīdus pusēm un netiktu veicināts tiesiskais nihilisms, kas piemīt personām, pret kurām it kā ir pieņemts taisnīgs, bet nelabvēlīgs spriedums. Jāpiekrīt Augstākās tiesas tiesnesei Zanei Pētersonei⁷⁸, kas secina, ka tiesu praksē itin bieži gadās, ka lieta ir iztiesāta, pieņemts taisnīgs spriedums, bet ir skaidri redzams, ka konflikts tādējādi nav atrisināts. Ārpus tiesvedības juridiskā ietvara palicis daudz nepateikta, un skaidri jūtams, ka pušu pozicionētais uzstādījums slēpj citas intereses, samilzušas privātās, vai, piemēram, biznesa attiecības. Parasti, ja personas neiegūst sev labvēlīgu lēmumu – tādu, kādu tās bija cerējušas iegūt, parādās neapmierinātība, kas var veicināt sliktu attieksmi pret tiesu sistēmu kopumā un vēlmi strīdēties vēl vairāk. Neapmierinātība tiek kompensēta

⁷⁶ Latvijas Republikas Satversmes tiesas Spriedums lietā Nr. 2012-18-01, 2012. gada 18. janvārī. Pieejams: <http://www.satv.tiesas.gov.lv/upload/spriedums-2012-18-01.pdf> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

⁷⁷ Autores piedāvātie likuma normu grozījumi paredz pušu pienākumu piedalīties valsts apmaksātā informatīvā mediācijas sesijā, kurā sertificēts mediators tām izskaidrotu mediācijas būtību, nosacījumus, pamatprincipus un ieguvumus, kā arī rosinātu puses uz samierināšanos. Pēc šīs sesijas pušu turpmākā dalība mediācijā ir brīvprātīga.

⁷⁸ Luksa M. Mediācija: ieklausīties cita viedoklī un rast kompromisu. LV portāls. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/skaidrojumi/264244-mediacija-ieklausities-cita-viedokli-un-rast-kompromisu/> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

pārsūdzot tiesu nolēmumus, vēršoties dažādās institūcijas ar bieži vien nepamatotām sūdzībām par tiesnešu vai citu personu darbību vai veicot citas darbības. Personas šādi izmanto viņām likumā piešķirtās tiesības, un to nevar pārnest. Tomēr personu vēlmi strīdēties, iespējams, varētu novērst ļaujot tām mediācijas ceļā pašam nonākt pie strīda risinājuma un tādējādi mazinot iespēju palikt neapmierinātām ar rezultātu.

Lai noskaidrotu, kad mediācija sasniedz lielāku efektivitāti un, vai tās izmantošana ir veicināma ar kādu no obligātās mediācijas elementiem, turpmākā darba gaitā autore apskata ārvalstu pieredzi – Itālijas piemēru par obligātās mediācijas ieviešanas problēmas un Apvienotās Karalistes piemēru par mediācijas veicināšanu ar tiesāšanās izdevumu nesegšanu.

2.3. Obligātās mediācijas sāga - Itālijas pieredze

Itālija jau ilgu laiku cieta no pastāvīgas tiesu sistēmas neefektivitātes. Pasaules Bankas (angļu val. – World Bank) pētījumā⁷⁹ 2009.gadā aprēķināts, ka Itālijā laiks līdz pirmās instances tiesas spriedumam vidēji var sasniegt 1210 dienas un līdz galīgai lietas iztiesāšanai var paiet apmēram deviņi gadi, savukārt tiesāšanās izmaksas sasniedz līdz pat 29% no strīda summas. 2008.gadā Itālijā ne mazāk kā 4'600000 civillietas tika iesniegtas valsts tiesās⁸⁰, kas ir vidēji 772 lietas uz 10'000 iedzīvotājiem.⁸¹ Pie tik neefektīvas tiesu sistēmas, Itālija bija spiltākais piemērs, kas ar mediācijas ieviešanas palīdzību cerēja mainīt tiesu sistēmu pašos pamatos un atvieglot Itālijas tiesu darbu, kuru pārslodze ir vispārzināma.

2009.gadā Itālija uzsāka mediācijas ieviešanas programmu, kad tika pieņemts likumdošanas dekrēts Nr.69/2009⁸², ar kuru tika deleģēts pilnvarojums Itālijas valdībai ieviest mediāciju. Nacionālais tiesību akts, ar kuru tā transponēja Direktīvu un ieviesa mediāciju, ir 2010.gada 4.marta Likumdošanas dekrēts Nr.28/2010.⁸³ Ar šo dekrētu, mediācija Itālijā kļūst

⁷⁹ World Bank Study. Pieejams: <http://www.doingbusiness.org/> [apskatīts 2014.gada 20.novembrī]

⁸⁰ COLOMBO G.F., Alternative Dispute Resolution (ADR) in Italy: European Inspiration and National Problems. *Ritsumeikan Law Review* No. 29, 2012, 74.lpp. Pieejams:

<http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr29/Colombo.pdf> [apskatīts 2014.gada 9.decembrī]

Iedzīvotāju skaits Itālijā 2008.gadā ir 59'619290 pēc Itālijas statistikas datiem. Pieejams:

<http://demo.istat.it/bil2007/index.html> [apskatīts 2014.gada 8.decembrī]

⁸¹ Salīdzinot, Latvijas tiesās 2008.gadā tika iesniegtas 6421 civillietas, kas ir vidēji 30 lietas uz 10'000 iedzīvotājiem. Pēc datiem no Statistikas pārskats par civillietām pirmajā instancē 2008.gadā. Tiesu informācijas sistēma. Pieejams:

https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=204DFB5C3A3F4BF9EA978C786B842EDC [apskatīts 2014.gada 8.decembrī]

⁸² Legge 18 giugno 2009, n. 69. "Disposizioni per lo sviluppo economico, la semplificazione, la competitività nonché in materia di processo civile". Pieejams: <http://www.camera.it/parlam/leggi/090691.htm> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

⁸³ Decreto Legislativo 4 marzo 2010, n. 28. "Attuazione dell'articolo 60 della legge 18 giugno 2009, n. 69, in materia di mediazione finalizzata alla conciliazione delle controversie civili e commerciali". Pieejams: <http://www.camera.it/parlam/leggi/deleghe/10028dl.htm> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

par obligātu prasību attiecībā uz atsevišķu kategoriju lietām, kas minētas Likumdošanas dekrēta Nr.28/2010 5.panta 1.punktā - Persona, kas vēlas celt tiesā prasību par strīdu par kopīpašumu, lietu tiesībām, mantas sadali, mantojumu, līgumiem ģimenes tiesību jomā, īri, aizdevumu, uzņēmuma nomu, ceļu vai kuģu satiksmes negadījumos, medicīnā vai ar goda un cieņas aizskārums presē vai citos plašsaziņas līdzekļos nodarīta kaitējuma atlīdzību, apdrošināšanas, banku un finansiālajiem līgumiem, vispirms ir jāmēģina strīdu atrisināt ar mediāciju šī dekrēta izpratnē. Mediācijas izmantošana ir priekšnoteikums prasības celšanai tiesā. Citos minētā dekrēta punktos noteikts, ka mediācijas procesa ilgums ir līdz četriem mēnešiem un mediators sagatavo izlīgumu, ja tāds panākts, vai izlīguma projektu, ja izlīgums nav panākts. Attiecīgi, ja tiesas nolēmums pilnībā atbilst izlīguma projekta saturam, tiesa noraida prasījumu atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, ko izvirzījis lietas dalībnieks, kuram spriedums ir labvēlīgs, bet kurš ir noraidījis izlīguma projektu. Tāpat šim lietas dalībniekam ir jāatlīdzina izdevumi arī pretējai pusei, kā arī Valsts kases ieņēmumos jāsamaksā papildu summu. Papildus minētajam dekrētam valdība izdevusi arī Ministrijas dekrētu Nr.180, kurā ietverti mediācijas izdevumi un to aprēķina tabula.

Tomēr šis regulējums izraisīja lielu pretestību no praktizējošo juristu puses, īpaši Itālijas advokātu padomes, kura organizēja divu dienu streiku, aicinot profesijas pārstāvjus izvairīties no tiesu apmeklējuma streika laikā. Itālijas juristu neapmierinātība bija saistīta ar to, ka regulējums neparedzēja juristu dalību mediācijas procesā. Sabiedrības attieksme bija pretēja Itālijas juristu attieksmei, sabiedrība atbalstīja tiesu sistēmas reformu, jo pie tik neefektīvas tiesu sistēmas neredzēja jēgu ilgajam tiesvedības procesam un izdevumu apmaksai. Pat vairāk - sabiedrība uzskatīja, ka juristi šādā veidā aptraipa savu reputāciju sabiedrības acīs, jo, pirmkārt, sabiedrība kritizēja to, ka streiks tika nozīmēts pēc brīvdienām, kā valdīja uzskats, tas tika darīts tāpēc, lai tādējādi pagarinātu brīvdienas slēpošanas sezonas baudīšanai. Otrkārt, tāpēc, ka pie tik liela juristu skaita⁸⁴ to darba apjoms līdz ar mediācijas ieviešanu ir apdraudēts un, kā daudzi uzskatīja, tas acīmredzami bija tas, kas uztrauca juristus - samazināta finansiālā labuma gūšana, nevis tas, ka ar šo reformu tiktu uzlabota tiesu sistēma.⁸⁵ Daudzi mediatori kritizēja šādu Itālijas juristu rīcību, sakot, ka tie ir iestiguši savos labumos, ko tie gūst no Itālijas bēdīgi slavenās tiesu sistēmas un nevēlas papildināt savas zināšanas ar mediatora

⁸⁴ 2010.gadā Itālijā ir aptuveni 230'000 juristu pie 60 milj. iedzīvotāju, salīdzinoši - Francijā ir 54'000 juristu pie 65 milj. iedzīvotāju. Pēc informācijas no Pullella P., Corvino C., No joke: Italy lawyers strike for better pay, job security. Pieejams: <http://www.reuters.com/article/2012/03/15/us-italy-lawyers-idUSBRE82E0RY20120315> [apskatīts 2014.gada 9.decembrī]

⁸⁵ Bowcott O. Compulsory mediation angers lawyers working in Italy's unwieldy legal system. Pieejams: <http://www.theguardian.com/law/butterworth-and-bowcott-on-law/2011/may/23/italian-lawyers-strike-mandatory-mediation>; [apskatīts 2014.gada 20.novembrī]

prasmēm, kā arī norādot to, ka jurista uzdevums ir palīdzēt klientam atrisināt strīdu, nevis pelnīt uz klientu ilgstošajām tiesvedībām.⁸⁶

Itālijas juristi *gāja* tālāk - tie apstrīdēja šo regulējumu Itālijas Konstitucionālajā tiesā. Līdzīgi kā Itālijas advokātiem, jautājums par to, vai Likumdošanas dekrēta Nr.28/2010 tiesību normas atbilst Mediācijas Direktīvai, radās Itālijas nacionālajai tiesai, kura starplaikā bija vērsusies Eiropas Savienības Tiesā pēc prejudiciāla nolēmuma lietā *Ciro di Donna pret Societa imballaggi metallici Salerno srl*.⁸⁷ Lūgums tika iesniegts tiesvedībā starp C. Di Donna un Società imballaggi metallici Salerno (SIMSA) srl par zaudējumu atlīdzību, kuri nodarīti C. Di Donna vieglajai automašīnai un par kuriem paredzēts piemērot obligāto mediācijas procesu. Itālijas nacionālā tiesa lūdza EST sniegt prejudiciālu nolēmumu par to, vai Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas⁸⁸ (turpmāk – Konvencija) 6. un 13. pants, Eiropas Savienības Pamattiesību hartas⁸⁹ 47. pants, Mediācijas Direktīva, Eiropas Savienības tiesību vispārējais efektīvas tiesību aizsardzības princips un vispār Eiropas Savienības tiesības kopumā liedz kādā no dalībvalstīm ieviest tādu tiesisko regulējumu, kāds paredzēts ar Likumdošanas dekrētu Nr. 28/2010 un Ministrijas dekrētu Nr. 180/2010. Tomēr paralēli notika tiesvedība konstitucionālajā tiesā un pēc tās rezultāta, Eiropas Savienības Tiesa vairs nebija pamata skatīt lietu un atbildēt uz nacionālās tiesas jautājumu pēc būtības.⁹⁰

Sprīdumā Nr.272/2012⁹¹, kas pasludināts 2012.gada 24.oktobrī, Itālijas Republikas Konstitucionālā tiesa (itāļu val. – Corte costituzionale della Repubblica Italiana) nosprieda, ka atsevišķi panti Likumdošanas dekrētā Nr.28/2010, kas noteica mediāciju kā obligātu priekšnoteikumu pirms vērsšanās tiesā un tiesāšanās izdevumu nesegšanu mediācijas atteikuma gadījumā, neatbilst valsts konstitūcijai. Tomēr pamatojums konkrēto normu atcelšanai nebija

⁸⁶ Punchon V. Mandatory Mediation Sparks Italian Strike, May 2011. Pieejams:

<http://www.mediate.com/mobile/article.cfm?id=7590> [apskatīts 2014.gada 20.novembrī]

⁸⁷ *Ciro di Donna pret Societa imballaggi metallici Salerno srl*. Lieta C-492/11, 2013. gada 27. jūnija TIESAS SPRIEDUMS (trešā palāta). Pieejams:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=138860&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1139449> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]

⁸⁸ Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams:

<http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.html> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]

⁸⁹ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Pieejams: http://arc.eppgroup.eu/Activities/docs/charter_eu/lv.pdf [apskatīts 2014.gada 22.novembrī]

⁹⁰ Lieta *Ciro di Donna pret Societa imballaggi metallici Salerno srl*. Pamatlietā pēc *Corte costituzionale* 2012. gada 24. oktobra sprieduma valsts tiesiskais regulējums, kas piemērojams pamatlietai, vairs nav tas pats, kas tika ņemts vērā, izdodot lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, jo ar minēto spriedumu, kurā atzīts, ka dažas Likumdošanas dekrēta Nr. 28/2010 normas neatbilst Konstitūcijai, šīs normas ir izņemtas no valsts tiesību sistēmas. Šādos apstākļos minētajiem jautājumiem ir zudis priekšmets un EST vairs nespēj spriest par tai uzdotajiem jautājumiem pēc būtības.

⁹¹ Corte costituzionale della Repubblica Italiana, Sentenza N. 272/2012. Pieejams:

<http://www.cortecostituzionale.it/actionSchedaPronuncia.do?anno=2012&numero=272> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]

tāds, kādu to savā prasībā ietvēra Itālijas advokāti – par to, ka minētās tiesību normas neatbilst Itālijas Republikas Konstitūcijas⁹² 24.pantam, jo mediācija kā obligāts tiesvedības priekšnoteikums pārkāpj personas tiesības uz vēršanos tiesā pēc Itālijas Republikas Konstitūcijas⁹³ 24.panta. Pamatojums tiesību normu atcelšanai bija deleģējuma trūkumi – parlaments nebija skaidri deleģējis valdībai pilnvarojumu ieviest mediāciju kā obligātu pirmstiesas prasību. Lai gan uz citiem pamatiem, tomēr tiesību normas tika atceltas un mediācija vairs nebija obligāta. Šajā laikā mediācijas izmantošanas rādītāji bija zemi, kas attiecīgi palielināja tiesvedību lietu skaitu. Tāpēc, nav pārsteidzoši, ka pēc gandrīz gadu ilga pārtraukuma, Itālijas parlaments, uzskatīja par nepieciešamu atjaunot obligāto mediāciju. Tā, no 2013.gada augusta obligātā mediācija tika atjaunota, bet šoreiz regulējums tika izstrādāts ņemot vērā dažādus viedokļus. Nozīmīgākas izmaiņas skāra, pirmkārt, lietu kategoriju skaitu (no saraksta izņemtas satiksmes negadījumu lietas), otrkārt, pusēm ir obligāta dalība tikai pirmajā informatīvajā mediācijas sesijā un tās var pašas izvēlēties mediatoru un treškārt, mediācijas procesā obligāti jāpiedalās advokātam (kvalificētam juristam). Pēc šī regulējuma ieviešanas protesti par obligāto mediāciju izkūpējuši kā no zila gaisa.⁹⁴

Viena no Mediācijas Direktīvas sagatavotājām, Eiropas Parlamenta priekšsēdētāja vietniece Arlene McCarthy norādīja, ka "2011. gadā Itālija ar obligāto mediāciju jau bija priekšā visiem, tāpēc uz to skatījās, kā uz iespējamo Eiropas Savienības paraugu mediācijas ieviešanai praksē. Jaunais regulējums ievieš gudrāku obligātās mediācijas formu. Eiropai ir jāmācās no jaunā Itālijas modeļa un jādara daudz vairāk, lai veicinātu mediāciju kā alternatīvu tiesvedībai. Tas ir labāk, gan indivīdiem un sabiedrībai, gan uzņēmumiem."⁹⁵ Vienīgā dalībvalsts, kas ir pieredzējusi būtisku mediācijas izmantošanas pieaugumu ir Itālija, kurā atsevišķām lietu kategorijām ir noteikta obligātā mediācija. Daudzas dalībvalstis nav uzdrošinājušās ieviest obligāto mediāciju un pagaidām ieņem tikai novērojošu pozīciju, lai redzētu kāda veidosies Itālijas pieredze.⁹⁶

⁹² La Costituzione della Repubblica Italiana, 1948. Pieejams:

<http://www.governo.it/Governo/Costituzione/principi.html> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]

⁹³ La Costituzione della Repubblica Italiana, 1948. Pieejams:

<http://www.governo.it/Governo/Costituzione/principi.html> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]

⁹⁴ Morek R. Mandatory Mediation in Italy – Reloaded. October, 2013. Pieejams:

<http://kluwermmediationblog.com/2013/10/09/mandatory-mediation-in-italy-reloaded/> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]

⁹⁵ Arlene McCarthy - Italy sets example for EU on legal mediation, June, 2013. Pieejams:

<http://www.adrquadra.com/eng/news/arlene-mccarthy-italy-sets-example-for-eu-on-legal-mediation.php> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]

⁹⁶ De Palo G., Trevor M.B. EU Mediation Law and Practise, Oxford University Press, 2012, 8lpp.

Ņemot vērā, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (angļu val. - Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)) 2013.gada pētījumu⁹⁷, var secināt, ka Itālijas pēc obligātās mediācijas ieviešanas tiesu efektivitātes rādītāji ir uzlabojušies - 2013.gadā vidēji līdz pirmās instances tiesas spriedumam pāiet līdz 600 dienām, kas ir uz pusi mazāk kā iepriekš. Lai gan laiks līdz galīgai lietas iztiesāšanai sarucis tikai nedaudz, pēc šī pētījuma datiem tas ir apmēram 8 gadi, tomēr pozitīvās tendences Itālijas pārslogotajai tiesu sistēmai ir parādījušās un, visticamāk, tas ir tieši obligātās mediācijas nopelns. Jaunieviestais regulējums ir piemērots un tam ir rezultāti, to apliecina Itālijas Tieslietu ministrijas statistika⁹⁸ par periodu 2014.gada 1. janvāris - 31. marts, kas uzrāda, ka puses pēc pirmās bezmaksas informatīvās mediācijas sesijas piekrīt turpināt risināt strīdu mediācijas ceļā, vismaz vienā no divām lietām mediācijai ir pozitīvs iznākums. Šāda statistika ir augsta, ņemot vērā, ka apmēram 20% no civillietām mediācija ir obligāta. Tajā pat laikā nevar nepieminēt faktu, ka laikā, kad mediācija nebija obligāta (no 2012.-2013.gadam), mediācijas rezultativitātes līmenis bija augstāks. Tas izskaidrojams ar to, ka pusēm brīvprātīgi izvēloties mediāciju, tās rezultāts loģiski ir veiksmīgāks, jo puses vienojoties par mediācijas izmantošanu ir gatavas strīda risinājumam. Tomēr, mediācijas rezultativitāti apskatot samērīgi ar visas sabiedrības ieguvumu, tās ieguvums ir lielāks, kad mediācija ir obligāta, ņemot vērā kopējo ar mediācijas palīdzību veiksmīgi atrisināto lietu skaitu, kas Itālijā pie obligātās mediācijas ir līdz pat četras reizes lielāks nekā pie brīvprātīgās mediācijas.

2.4. No ierosinājuma līdz pienākumam - Apvienotās Karalistes pieredze

Apvienotajā Karalistē nav tiesību aktu, kas regulētu mediācijas procesu un nav viena konkrēta valsts veidota institūcija, kuras kompetencē būtu mediācijas nozare. Ar alternatīvo domstarpību risināšanas metodēm Apvienotā Karaliste iepazinās līdz ar 1997.gada Civilprocesa likumu⁹⁹, kurā paredzēts, ka tiesas izskata strīda pamatotību, aktīvi vada tiesvedību un veicina pušu līdzdarbību, sekmējot alternatīvu domstarpību risināšanu.

Mediācija ir brīvprātīgs process. Vienīgās lietas, kurās ir tiesas-atvasināta mediācija, ir maza apmēra prasības, līdz 10 000£ (mājokļu bojājumu vai miesas bojājumu prasībās līdz

⁹⁷ Palumbo G., Giupponi G., Nunziata L., Mora-Sanguinetti J., Judicial performance and its determinants: a cross-country perspective, OECD Economic Policy Papers, 2013, 13.lpp. Pieejams: <http://www.oecd.org/eco/growth/FINAL%20Civil%20Justice%20Policy%20Paper.pdf> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]

⁹⁸ Mediazione civile ex d.l. 28/2010 Statistiche relative al periodo 1° Gennaio – 31 Marzo 2014 <https://webstat.giustizia.it/Analisi%20e%20ricerche/Mediazione%20civile%20al%2031%20marzo%202014.pdf> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]

⁹⁹ The Civil Procedure Act of 1997. UK Public General Acts. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/12/schedule/2> [apskatīts 2014.gada 18.novembrī]

1000£ (angļu val. - housing disrepair or personal injury claims)). Šajās lietās puses pirms tiesas tiek novirzītas mediācijas pakalpojumu saņemšanai, bet tas nenozīmē, ka mediācija ir obligāta šajās lietās, jo mediatoram ir tikai jānosaka, vai mediācija būtu piemērojama konkrētajā lietā.¹⁰⁰ Kā liecina turpmāk analizētā tiesu prakse obligātās mediācijas elementi vairāk attiecas uz sankcijām, kas tiek piemērotas par nepamatotu atteikšanos no mediācijas.

Pēdējos piecpadsmit gados, Apvienotajā Karalistē galvenās debātes attiecībā uz obligātās mediācijas pamatotību, ir īpaši attiecībā uz to, vai obligātā mediācija nepārkāpj Konvencijas 6.pantu attiecībā uz tiesībām uz lietas taisnīgu izskatīšanu. Brīvprātība ir viens no četriem mediācijas pamatprincipiem, tāpēc prasība pēc pušu piespiedu līdzdalības strīda risināšanā un izlīguma noslēgšanā, kad pastāv dominējoša tendence pēc mediācijas pamatprincipu ievērošanas, ir diskutabla, līdz ar ko arī norisinās aktīva viedokļu apmaiņa.¹⁰¹

Debātes par obligātās mediācijas pretrunīgumu aizsākās pēc *Dunnett v. Railtrack*¹⁰² lietas, kur tiesa ierosinājumu izmantot ārpus tiesas strīda risināšanas metodes faktiski pārvērta par pienākumu. Suzannai Dunnett kundzei bija trīs zirgi, kas ganījās netālu no Londonas Swansea dzelzceļa līnijas, kuru pārvaldīja dzelzceļa kompānija Railtrack (turpmāk – Railrack). Kamēr tika labots nožogojums, zirgi izskrēja uz dzelzceļa sliekšņiem un tika nobraukti. Dunnett kundze vērsās tiesā vēloties saņemt kompensāciju par zaudētajiem zirgiem. Pirmajā instancē viņa tiesu zaudēja. Apelācijas instancē tiesa ierosināja izmantot mediāciju. Prasītāja piekrita, bet Railtrack to noraidīja. Atbildētājam bija laba pozīcija un apelācijas tiesvedība tika uzvarēta, bet, kad tas pieprasīja segt tiesāšanās izdevumus kā uzvarētājam, tiesa noraidīja šo prasību. Tiesa pamatoja savu atteikumu ar atbildi, ka uzskata, ka pusēm bija jāizmanto mediācija, jo ar profesionāla mediatora palīdzību būtu iespēja panākt izlīgumu strīdā. Railtrack atteikums izmantot mediāciju tiesas ieskatā nebija pamatots un Dunnett kundzei nebija jāsedz Railtrack tiesāšanās izdevumi. (Interesanti, ka vēlāk lietas dalībnieki saņēma vēstuli no Dunnett kundzes, kurā viņa norādīja, ka tiesa bija pareizi norādījusi uz iespēju šo strīdu risināt mediācijas ceļā, jo viņas interese būtībā nebija naudas kompensācija par nobrauktajiem

¹⁰⁰ Study “Rebooting the mediation directive: Assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number of mediations in the EU”, Eiropas Parlamenta Juridisko lietu komiteja, 2014, 141 lpp. Pieejams: [www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf) [apskatīts 2014.gada 18.novembrī]

¹⁰¹ Nollan-Haley J. Is Europe Headed Down the Primrose Path with Mandatory Mediation? Fordham University School of Law. 2012, Pieejams: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2010615 [apskatīts 2014.gada 18.novembrī]

¹⁰² *Dunnett v. Railtrack*, 2002, EWCA, pieejams: [http://www.nadr.co.uk/articles/published/AdrLR/DUNNETvRAILTRACK\(2\).pdf](http://www.nadr.co.uk/articles/published/AdrLR/DUNNETvRAILTRACK(2).pdf) [apskatīts 2014.gada 19.novembrī]

zirgiem. Viņa būtu bijusi gatava atsaukt prasību, ja vien atbildētājs kaut reizi būtu izteicis nožēlu par notikušo).

Pēc vispārīgā principa attiecībā uz tiesāšanās izdevumu segšanu attiecas noteikums “*Loser pays rule*” (no angļu val. “zaudētājs maksā”), kas nozīmē, ka tiesvedībā zaudējusī puse sedz uzvarētājas puses tiesāšanās izdevumus. Šajā lietā tiesa nepiemēroja vispārīgo principu un noraidīja prasību atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, ko izvirzījis lietas dalībnieks, kuram spriedums ir labvēlīgs, bet kurš ir noraidījis mediācijas pieprasījumu. Tiesas nolēmums izraisīja plašu rezonansi un jautājumu, vai tiesa ierosinājumu izmantot mediāciju nepārvērš par obligāti izpildāmu prasību. Atbildi uz šo jautājumu tiesa sniedza lietā *Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust*.¹⁰³ Halsey kundzes vīrs, kuram bija 83 gadi, bija ievietots slimnīcā, jo sirga ar nopietnām veselības problēmām. Milton Keynes General NHS Trust Slimnīcā (turpmāk – Slimnīca). Slimnīcā Halsey kundzes vīrs nomira, iespējamās ārstu nolaidības dēļ. Halsey kundze iesūdzēja Slimnīcu tiesā. Pirms tiesas sēdes Halsey kundzes advokāti vairākkārtīgi piedāvāja Slimnīcai izmantot mediāciju strīda risināšanai. Slimnīca atteica, savu atteikumu pamatojot ar to, ka tika veikta ekspertīze, kas norādīja, ka nav notikusi ārstu nolaidība un mediācijas izmaksas būtu augstākas nekā tiesāšanās izdevumi, ņemot vērā, ka prasība nav pamatota. Tiesā Halsey kundzes prasība tika noraidīta. Tad Halsey kundzes advokāti, iesniedzot tiesai saraksti ar Slimnīcu, pieprasīja, lai attiecībā uz izdevumu segšanu, tie netiktu piedzīti no zaudētājas, jo otra puse atteikusies no mediācijas. Tiesa pieprasījumu noraidīja sakot, ka Slimnīcas atteikums mediācijas izmantošanai bija pamatots, tāpēc zaudētājam ir jāsedz uzvarētājas puses izdevumi.

Lemjot par to, vai strīdus puse var atteikties no mediācijas, tiesa secināja, ka ārpus tiesas strīdu risināšanas metodes nav universāli pielietojamas. To izmantošanai var būt kā trūkumi, tā priekšrocības. Tiesa noteica, ka lemjot par to, vai atteikums ir pamatots, ir jāņem vērā vairāki kritēriji, tādi kā: a) vai strīdam ir civiltiesisks raksturs; b) vai prasība ir pamatota; c) vai ir izmēģinātas citas izlīguma metodes; d) vai mediācijas izmaksas nebūtu nesamērīgi augstas; e) vai ar vilcināšanos uzsākt mediāciju ir nodarīts kaitējums otrai pusei; f) vai mediācijas ceļā pastāv reāla iespēja atrisināt strīdu.¹⁰⁴ Nevienu no šiem apstākļiem tiesa neuzsvēra kā izšķirošu un kritēriju uzskaitījumu arī ne par izsmeļošu. Kritēriju uzskaitījums tika paplašināts pēc 2013.gada 23.oktobra sprieduma lietā *PGF II SA v OMFS Company 1 Ltd*, kur tiesa

¹⁰³Lieta *Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust*. Pieejams:

<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2004/576.html> [apskatīts 2014.gada 19.novembrī]

¹⁰⁴ Angļu val. - (a) the nature of the dispute; (b) the merits of the case; (c) the extent to which other settlement methods have been attempted; (d) whether the costs of the ADR would be disproportionately high; (e) whether any delay in setting up and attending the ADR would have been prejudicial; and (f) whether the ADR had a reasonable prospect of success.

noteica, ka arī klusēšana jeb atbildes nedošana uz mediācijas piedāvājumu ir nepamatots mediācijas atteikums.¹⁰⁵

Papildus tiesa uzsvēra, ka attiecībā uz mediāciju pret pušu gribu jeb obligāto mediāciju, tā uzskata, ka pusēm, kas patiesi nevēlas vienoties mediācijas ceļā, piespiest tās izmantot mediāciju būtu nepieļaujami un tas būtu kā šķērslis viņu tiesībām uz tiesas pieejamību, kas ir pretrunā Konvencijas 6.pantam. Tiesa secināja, ka puses jebkurā gadījumā nebūtu jāpiespiež izmantot mediāciju. Mediācijas atteikuma pamatotība un atbilstība tiesas izvirzītajiem kritērijiem var ietekmēt tikai tiesāšanās izdevumu segšanu, nevis pušu dalību mediācijā.

Pirmajā gadījumā, kad tiesa atteica segt puses izmaksas mediācijas atteikuma dēļ, tā vērtēja iespējamus mediācijas panākumus lietā (kā vēlāk to atzina pati prasītāja, mediācijai būtu bijis rezultāts). Līdz ar ko tiesa secināja, atbildētāja mediācijas atteikums nebija pamatots. Savukārt, otrajā gadījumā, kur prasītājas pārstāvji uzstājīgi pieprasīja mediācijas ceļā panākt kompensācijas izmaksu prasītājai, ņemot vērā prasītājas ne īpaši labo pozīciju, jo ekspertīze neapstiprināja ārstu kļūdu, jāpiekrīt tiesai, ka, pirmkārt, prasītājas pārstāvju rīcība bija spekulatīva (pieprasītās kompensācijas summas arvien pieauga) un zināmā mērā taktiska (prasītājas pārstāvji brīdināja Slimnīcu, ka tai būs jāsedz prasītājas izdevumi jebkurā gadījumā, vienalga vai viņa uzvarēs vai zaudēs lietu), otrkārt, Slimnīcai nebija nekādas lietderības no mediācijas. Izpildījās vismaz četri tiesas izvirzītie kritēriji - prasība nebija pamatota, mediācijas izmaksas būtu augstākas kā tiesāšanās izdevumi, netika kavēta mediācijas izmantošana un nodarīts kaitējums, kā arī netika saskatītas reālas iespējas mediācijas ceļā šo strīdu atrisināt. Spriedums vērtējams kā saprātīgs kompromiss starp prasītāja un atbildētāja rīcību, kur vienam manipulējot ar otru, tas nepieņēma, izklāstot racionālus un, kā tiesa lēma, arī pamatotus iemeslus savai rīcībai.

Apvienotās Karalistes tiesību sistēma ir anglosakšu tiesību sistēma, kas nozīmē, ka tiesību aktu svarīgs avots ir precedentu tiesības. Saskaņā ar precedentu doktrīnu tiesai ir jāievēro iepriekšējo lietu lēmumi, jo īpaši augstāku tiesu lēmumi. Turpmākajā tiesu praksē, piemēram lietā *McMillan Williams v Range*¹⁰⁶ un lietā *Burchell v Bullard*¹⁰⁷, tiesas balstījās uz *Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust* lietā izvirzītajiem kritērijiem vērtējot mediācijas atteikuma iemeslus.

¹⁰⁵ Lieta *PGF II SA v OMFS Company 1 Ltd*, Pieejams: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2013/1288.html> [apskatīts 2014.gada 19.novembrī]

¹⁰⁶ lieta *McMillan Williams v Range* 2004, pieejams: <http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2004/294.html> [apskatīts 2014.gada 19.novembrī]

¹⁰⁷ Lieta *Burchell v Bullard* (2005 EWCA 358), pieejams: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2005/358.html> [apskatīts 2014.gada 19.novembrī]

2013.gada 27.martā spriedumā lietā *Wright v. Wright*¹⁰⁸, ņemot vērā pieaugošo tiesvedību skaitu, kur piedalās sevi pārstāvošas puses, tiesa aicināja pārdomāt *Halsey v Milton Keynes General NHS Trust* lietā izteikto attiecībā uz mediāciju pret pušu gribu jeb obligāto mediāciju. Lietā bija strīds starp diviem nepārstāvētiem prāvnikiem, bijušajiem biznesa partneriem, kas bija sastrīdējušies un tiesājas, lai atriebtos viens otram. Kā sacīja tiesnesis Ward LJ tie bija inteligenti un veiksmīgi biznesmeņi, kuri tiesvedību pārvērta haosā. Abas puses nelokāmi atteicās no mediācijas, neskatoties uz to, ka tiesnesis to vairākkārtīgi piedāvāja. Tām nebija nozīmīga tiesāšanās izdevumu segšanas sankcija, kas citās lietās būtu pamudinājums. Tā rezultātā notika nesamērīgi dārga apelācijas tiesvedība.

Tiesvedība lika aizdomāties tiesnesim Ward LJ, kurš bija tiesas sastāvā arī lietā *Halsey v Milton Keynes General NHS Trust*. Tiesnesis rosināja, ka jāļauj tiesām jebkurā brīdī pusēm uzlikt par pienākumu izmantot mediāciju, īpaši tādos gadījumos kā lietā *Wright v. Wright*. Tiesnesis atzina, ka, iespējams, nepareizi spriedis par obligāto mediāciju iepriekš un izteica viedokli, ka būtu jāpārskata *Halsey v Milton Keynes General NHS Trust* lietā izteiktā atziņa par to, ka nebūtu pieļaujami puses piespiest izmantot mediāciju un tas būtu kā šķērslis viņu tiesībām uz tiesas pieejamību.

Apvienotās Karalistes tiesu prakse ar mediāciju parāda kā ierosinājums izmantot mediāciju var pārvērsties par netiešu pienākumu. Ņemot vērā tiesas izvirzītos kritērijus, pusēm ir vispusīgi jāizvērtē radušos strīdu, lai saprastu, vai strīdu varētu risināt mediācijas ceļā. Ja puse atsakās no mediācijas, tai ir jāpamato savs atteikums. Autoresprāt, šāds risinājums ir pozitīvi vērtējams, jo pat, ja puse pamatoti atsakās no mediācijas izmantošanas, tā vērtējusi strīdu no tiesas izvirzīto kritēriju puses. Un iespējams, ja ne šajā, tad nākošajā strīdā, kuru tā pieredzēs mediācija būs iespējama. Tiesnesis papildus rosināja, ka tiesai (tiesnesim) būtu jābūt iespējai pusēm uzlikt par pienākumu izmantot mediāciju, kad redzama šāda nepieciešamība. Tātad nododot tiesas (tiesnešu) kompetencē izlemt lietas, kurās mediācija būtu kā obligāts priekšnoteikums pirms strīda izskatīšanas tiesā, protams, ar to saprotot, obligātu dalību mediācijas procesā, nevis pienākumu mediācijas ceļā vienoties par strīda risinājumu.

¹⁰⁸ Lieta *Wright v. Wright* [2013] EWCA Civ 234 Court of Appeal 27 March 2013, pieejams: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2013/234.html> [apskatīts 2014.gada 20.novembrī]

2.5. Obligātās mediācijas perspektīva

Mediācija kā alternatīva domstarpību risināšanas metode ir attīstījusies jau senā pagātnē, tomēr līdz ar tiesu sistēmu izveidošanu, tiesvedība sabiedrībā tiek uzskatīta par vienīgo taisnīgo un pietiekami efektīvo tiesību aizsardzības līdzekli. Mūsdienu sabiedrības tiesāšanās fenomens un personas vēlme tiesāties par katru citas personas argumentu jau iegūst traģiski komiskus apmērus.¹⁰⁹ Nepamatotās tiesāšanās problēma ir saskatāma ne tikai no privātpersonu, bet arī no valsts pārvaldes iestāžu puses, novērots, ka atsevišķos gadījumos privātpersonas un arī iestādes principa pēc tiesājas līdz pat augstākajai tiesu instancei.¹¹⁰ Sabiedrības vēlme tiesvedības ceļā risināt strīdus arvien palielinājusi tiesu noslodzi, līdz ar ko pieaugusi nepieciešamība pēc alternatīvu domstarpību risināšanas metožu attīstības un regulējuma izveides.

Mediācijas izmantošana ne tikai veicina tiesu sistēmas darbības uzlabošanu, proti, mazina tiesu noslodzi, paātrina strīdu atrisināšanas procesu, uzlabo tiesu un tiesnešu darba kvalitāti un novērš ar tiesas nolēmumu izpildi saistītās problēmas, bet arī palīdz pusēm nonākt pie pilnvērtīga taisnīguma, kas panākts maksimāli efektīvi, neradot nevajadzīgus laika un naudas izdevumus un ļaujot pusēm pašām nonākt pie strīda risinājuma.

Mediācijas veiksmīgai ieviešanai nepieciešams, informēt un skaidrot gan sabiedrībai, gan tiesām un tiesnešiem un citiem juridisko profesiju pārstāvjiem par katra ieguvumiem un iespējām. Pusēm nepieciešams objektīvi apjaust savas intereses un izvērtēt tiesvedības procesa lietderību no juridiskā un ekonomiskā viedokļa. Tās un visu sabiedrību nepieciešams informēt par konkrētiem laika un naudas ietaupījumiem, mediācijas procesu un pamatprincipiem un iespējām sasniegt savstarpēji pusēm pieņemamu strīda risinājumu. Tiesu un tiesnešus jāinformē par iespēju veicināt tiesu noslodzes mazināšanu. Tiesām un tiesnešiem jāskaidro pusēm, ka tiesa ne vienmēr ir pats lietderīgākais veids, kā strīdā rast taisnīgāko risinājumu. Jābūt iespējai novirzīt profesionāliem mediatoriem strīdus, kas balstīti uz emocijām, nevis juridisku argumentāciju, tiesību normu iztulkošanu, normatīvo aktu pareizu piemērošanu vai citiem tiesību jautājumiem, kas ietilpst tiesnešu kompetencē.

Juristu un advokātu loma mediācijas izmantošanā ir ļoti nozīmīga. Jebkurš strīds, kam ir potenciāls tā risināšanai tiesā, agri vai vēlu nonākt jurista vai advokāta rokās, kuram ir

¹⁰⁹ Litvins G., Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr.9/2014, 44.lpp. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/ATBiletens9.pdf [apskatīts 2014.gada 14.decembrī].

¹¹⁰ Krūmiņa V. intervijā Jurista Vārdam. Litvins G. Administratīvās tiesas juridiskās kultūras telpā. Jurista Vārds, 04.02.2014., Nr. 5 (807), 15.-19.lpp.

jāpieņem lēmums, vai ieteikt savam potenciālajam klientam mediācijas ceļā atrisināt radušos strīdu. Pazīstamais franču advokāts Fransuā Etjēns Mollo sacījis: "Atrunāt klientu no procesa – nozīmē sniegt viņam vislabāko pakalpojumu. Tāpat kā tiesai, kas procesa garumā cenšas puses samierināt, arī advokātam jāseko līdzīgai samierināšanas iespējām. Tikko šādas iespējas ir saskatāmas, advokātam būtu jādara viss iespējamais, lai pievērstu klienta uzmanību šādām iespējām. Tādējādi advokāts pildīs savus pienākumus godprātīgi un nebūs pamata pārmetumam, ka viņš *strādā uz procesu*."¹¹¹ Tomēr jāņem vērā, ka tiklīdz advokāts klientam ieteiks mediāciju, viņš zaudēs savu klientu, jo būs ieinteresētā persona, kura vairs lietā nederēs kā mediators. Lai arī pretrunīga, tomēr nepārsteidza Itālijas advokātu rīcība protestējot pret obligātās mediācijas tiesisko regulējumu bez viņu iesaistes. Kāda, bez piesauktās godprātības un sirdsapziņas tīrības, ir advokāta motivācija klientam piedāvāt mediāciju, ja tādējādi viņš negūst ienākumus. Eiropas Tiesu Sistēmu Efektivitātes Komisija¹¹² sniedz atbildi, ka valstīm un advokātu padomēm būtu jāveic pasākumi, lai izveidotu tādu juridisko pakalpojumu apmaksas sistēmu, kas advokātus neatturētu saviem klientiem ieteikt mediāciju strīdu risināšanai. Ir svarīgi juristu un advokātu vidē rosināt izpratni par mediācijas ieguvumiem – autoresprāt, ieguvums ir iespēja nodarboties ar kvalitatīvu juridiska rakstura strīdu risinājumu meklēšanu lietās, kas attīsta pārstāvja zināšanas un profesionalitāti un to darīt efektīvā (ātrākā un kvalitatīvākā) tiesas procesā. Tāpat juristiem un advokātiem ir iespēja nokārtot sertifikācijas pārbaudījumu un iegūt mediatora kvalifikāciju, lai varētu sniegt mediatora pakalpojumus vai piedāvāt klientam sniegt juridisko palīdzību mediācijas procesā.

Ņemot vērā katras valsts tiesu sistēmas īpatnības, nacionālos normatīvos aktus un sociālekonomisko situāciju, nav pārsteidzoši, ka dalībvalstis Mediācijas Direktīvas ietvaros piemēro dažādus mediācijas modeļus. Daudzas dalībvalstis piemēro klasisko (brīvprātīgo) mediācijas modeli, kuru izmēģinājušas jau pilotprojektu ietvaros, saskaņā ar kuru pusēm pašas lemj par mediācijas izmantošanu. Citas dalībvalstis mediācijas pielietošanu sekmē ar tiesas pienākumu piedāvāt mediāciju un pušu pienākumu izmantot to, bet dažās valstīs tiesiskais regulējums, paredz mediācijas izmantošanu kā obligātu priekšnosacījumu pirms vēršanās tiesā.

Neviennozīmīgie Mediācijas Direktīvas nosacījumi attiecībā uz mediāciju kā brīvprātīgu vai obligātu procesu, kā arī dažādā dalībvalstu Mediācijas Direktīvas ieviešanas prakse,

¹¹¹ Rakova J. Advokātu ētika: honorārs un personiskā reklāma. Jurista vārds, 2011 /NR. 8 (655), Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/226054-advokatu-etika-honorars-un-personiska-reklama/> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

¹¹² Vadlīnijas rekomendāciju mediācijai ģimenes lietās un civillietās labākai ieviešanai, Eiropas Tiesu Sistēmu Efektivitātes Komisija, Strasbūra, 2007. Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2145219&Site=COE> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

Eiropā ir izraisījusi diskusijas par obligātās mediācijas nepieciešamību. Tā kā mediācijai ir augsti rezultativitātes rādītāji, bet tā netiek izmantota, rodas pretrunīga situācija. Eksperti secina, ka mediācija būtu daudz iedarbīgāka un sasniegtu Mediācijas Direktīvas mērķi tieši tad, kad tās ir izmantošana būtu obligāts priekšnoteikums pirms strīda izskatīšanas tiesā. Eiropā šo pretrunu sauc par Eiropas mediācijas direktīvas paradoks (angļu val. - EU Mediation Paradox), savukārt pašu obligāto mediāciju par savstarpēji nesavienojamu vārdu salikumu (angļu val. - mandatory mediation – an oxymoron).

Nesens Eiropas Komisijas pētījums¹¹³ (datu analīze par mediācijas neizmantošanas izmaksām) parādīja, ka mediācijas sekmēšanas jautājums ir jo īpaši valdības pienākums. Pētījums atklāja patiesību, kas visiem jau iepriekš bija labi zināma, bet tādā skatījumā, kādā neviens iepriekš nebija to darījis – mediācijas neizmantošana, rezultējas nozīmīgā, precīzi izskaitļotā laika un naudas zaudējuma aprēķinā.¹¹⁴ Pētījums uzrāda, ka pat ar ļoti zemu¹¹⁵ rezultativitātes līmeni, apmēram 25%, mediācijā joprojām tiktu ietaupīti gan naudas līdzekļi, gan laiks. Vēl vairāk – pētījumā aprēķināts, ka vidējās tiesvedības izmaksas Eiropā ir 10 449 Eur, savukārt, vidējās mediācijas izmaksas ir 2497 Eur, kas nozīmē, ka, ja pie rezultatīvas mediācijas Eiropas pilsoņi var ietaupīt līdz pat 7500 Eur par katru strīdu.

Ievērojams daudzums dažādu autoru un ADR ekspertu pēdējo 20 gadu laikā vai pat ilgāk, ir dalījušies ar savu pieredzi un centušies veicināt izpratni par mediāciju. Tie nonākuši pie pretrunīga arvien globālāka jautājuma – kāpēc mediācija nav daudz vairāk pielietota, neskatoties uz tās tik acīmredzamajām priekšrocībām, veicinošajiem tehniskās palīdzības projektiem un strauji pieaugošo likumdošanas atbalstu.¹¹⁶ Kopš Mediācijas Direktīvas ieviešanas ir pagājuši vairāk kā pieci gadi. Lai gan Mediācijas Direktīvas ieviešana ir

¹¹³ Study “Quantifying the cost of not using mediation”, Eiropas Parlamenta Juridisko lietu komiteja, 2011. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201105/20110518ATT19592/20110518ATT19592EN.pdf> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

¹¹⁴ Lai aprēķinātu vidējo svērtu laiku, kas nepieciešams, lai dalībvalstī atrisinātu strīdu, izmantojot divpakāpju pieeju ar konkrēti aprēķinātu mediācijas izdošanās līmeni, formula ir - laika periods (dienās), kas nepieciešams mediācijai, reizināts ar mediācijas izdošanās līmeni procentos, pieskaitot laiku, kas nepieciešams, izmantojot mediāciju un tad dodoties uz tiesu, kas reizināts ar mediācijas neizdošanās līmeni procentos. Lai aprēķinātu vidējos svērtos izdevumus, kādi rodas, lai dalībvalsts atrisinātu strīdu izmantojot mediāciju, formula ir izmaksas (eiro) izmantojot mediāciju, kas reizinātas ar mediācijas izdošanās līmeni procentos, pieskaitot izmaksas, izmantojot mediāciju un tad dodoties uz tiesu, kas reizinātas ar mediācijas neizdošanos līmeni procentos. Pēc Study “Quantifying the cost of not using mediation”, Eiropas Parlamenta Juridisko lietu komiteja, 2011, 13.lpp. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201105/20110518ATT19592/20110518ATT19592EN.pdf> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

¹¹⁵ Parasti rezultativitātes līmenis mediācijā ir apmēram 50% un vairāk procenti. Eiropas Parlamenta pētījumā norādīts, ka vidējais mediācijas rezultativitātes līmenis ir apmēram 70%. Pēc Study “Quantifying the cost of not using mediation”, Eiropas Parlamenta Juridisko lietu komiteja, 2011, 10.lpp. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201105/20110518ATT19592/20110518ATT19592EN.pdf> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

¹¹⁶ De Palo G., Trevor M.B. EU Mediation Law and Practise, Oxford University Press, 2012, 5lpp.

palīdzējusi dalībvalstīm spert soli pretī alternatīvu domstarpību risināšanas metožu iepazīšanai, par ko liecina Mediācijas Direktīvas transponēšana dalībvalstu nacionālajās likumdošanās, jaunu mediācijas centru izveidošana, regulāras konferences, semināri un apmācības, tomēr Eiropā mediāciju izmanto mazāk kā 1%¹¹⁷ strīda gadījumu. Eiropas Parlaments veica pētījumu¹¹⁸ par Mediācijas Direktīvas zemās ietekmes un mediācijas neizmantošanas iemesliem. Pētījumā piedalījās 28 dalībvalstis un tika apkopoti 816 mediācijas ekspertu viedokļi no visas Eiropas. Tajā noskaidrots, ka neapmierinošie rezultāti izriet no vājajiem mediācijas īstenošanas politikas pasākumiem, neatkarīgi no tā vai neizmantošanas iemesli meklējami nacionālajā regulējumā vai mediācijas nepopularizēšanā. Konstatēts, ka tā tas noticis gandrīz visās dalībvalstīs. Pētījuma rezultātā eksperti izteica stingru atbalstu vairākiem ierosinātajiem nelegislatīvajiem pasākumiem, kas varētu veicināt mediācijas izmantošanu.¹¹⁹ Bet vēl būtiskāk ir tas, ka lielākā daļa no šiem ekspertiem atbalsta un iesaka dalībvalstu nacionālajā regulējumā ieviest obligātās mediācijas “vieglāku” modeli¹²⁰, jo uzskata, ka tas ir vienīgais veids, kā mediācija visbeidzot varētu tikt izmantota Eiropas Savienībā.

Nemot vērā, ekspertu viedokļus, pētījuma autori ierosina divus veidus, kā varētu "atjaunot" Mediācijas Direktīvas ietekmi – veikt grozījumus pašā Mediācijas Direktīvā vai pieprasīt no katras dalībvalsts konkrētu procentuālo līdzsvaru starp mediāciju un civilo tiesvedību. No tā secināms, ka tuvākajā laikā sagaidāmas kādas izmaiņas, kas vērstas uz to, lai veicinātu dalībvalstis piemērot tādus pasākumus, kas sekmētu mediācijas izmantošanu. Minētajā pētījumā ir apkopotas jaunākās diskusijas un idejas par iespējamajiem problēmu risinājumiem. Šādi pētījumi bieži vien apsteidz laiku, līdz ar to būtu tuvredzīgi tos ignorēt, neizvērtējot to nozīmi un nepieciešamību.

¹¹⁷ Study “Rebooting the mediation directive: Assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number of mediations in the EU”, Eiropas Parlamenta Juridisko lietu komiteja, 2014, 162 lpp. Pieejams: [www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf) [apskatīts 2014.gada 13.decembrī]

¹¹⁸ Study “Rebooting the mediation directive: Assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number of mediations in the EU”, Eiropas Parlamenta Juridisko lietu komiteja, 2014, 141 lpp. Pieejams: [www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf) [apskatīts 2014.gada 13.decembrī]

¹¹⁹ Ieviest mediāciju kā priekšmetu tiesību zinātnes mācību programmās; Izstrādāt un ieviest mediācijas pilotprojektus; Izstrādāt Eiropas Savienības “izlīguma nedēļas” programmu; Ieviest vienotu Eiropas mediatoru sertifikāciju, u.c.

¹²⁰ Iniciēt puses izmantot mediāciju, samazinot valsts nodevas, nodrošinot bezmaksas sesijas; Pieprasīt pušu dalību informatīvā mediācijas sesijā; Noteikt atsevišķu kategoriju lietās mediāciju kā obligātu priekšnoteikumu pirms vēršanās tiesā; Piešķir tiesām un tiesnešiem tiesības uzlikt par pienākumu izmantot mediāciju, u.c.

Tieslietu ministrija prognozē, ka mediatoru darba rezultātā tiesas tiks atslogotas vismaz par 10% civiltiesiskajos strīdos.¹²¹ Ņemot vērā izstrādāto regulējumu, esošo samierināšanas procedūru izmantošanas rezultātus un citu valstu pieredzi, autore uzskata, prognoze ir pārāk pozitīva un nav saredzamas iespējas šādas prognozes papildīšanai. Vienīgā dalībvalsts, kas ir pieredzējusi būtisku mediācijas izmantošanas pieaugumu ir Itālija, kurā atsevišķām lietu kategorijām ir noteikta obligātā mediācija. Itālija ir spilgtākais piemērs, kas ar mediācijas ieviešanas palīdzību mainīja tiesu sistēmu pašos pamatos un atviegloja Itālijas tiesu darbu, kuru pārslodze ir vispārzināma. Lai gan tā saskārās ar lielu pretestību no juristu puses, kas apstrīdēja šī regulējuma atbilstību valsts konstitūcijai un panāca tā atcelšanu, tomēr sabiedrība atbalstīja obligātās mediācijas ieviešanu, līdz ar ko tās regulējums, pilnveidots, tika atjaunots. Obligātās mediācijas tieši nopelnis rezultējās pozitīvās tendencēs Itālijas pārslogotajai tiesu sistēmai, kur pat uz pusi samazinājās laiks līdz pirmās instances spriedumam.

Ņemot vērā apkopotos datus par mediācijas izmantošanu dalībvalstīs¹²², ir novērojami dažādi obligātās mediācijas izmantošanas tiesiskie aspekti:

- 1) mediācijas uzsākšana pēc pušu iniciatīvas vai tiesas ierosinājuma¹²³;
- 2) mediācijas izmantošanas veicināšana uzliekot par pienākumu advokātiem informēt savus klientus par mediāciju¹²⁴;
- 3) mediācijas pielietošana izmantojot informāciju tehnoloģijas - mediācija tiešsaistē¹²⁵;
- 4) mediācijas izmantošanas stimulēšana ar dažādiem veicinošiem pasākumiem attiecībā uz izmaksām¹²⁶ (piemēram, valsts nodevas atgriešana¹²⁷, valsts apmaksāts mediācijas

¹²¹ Tieslietu ministrija. Tieslietu ministrs sasauca pirmo sertificētu mediatoru kopsapulci, 2014, Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/tieslietu-ministrs-sasauca-pirmo-sertificetu-mediatoru-kopsapulci> [apskatīts 2014.gada 10.decembrī].

¹²² Dati iegūti no šādiem materiāliem - De Palo G., Trevor M.B. EU Mediation Law and Practise, Oxford University Press, 2012, Appendix A Comparison Table, Study "Rebooting the mediation directive: Assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number of mediations in the EU", Eiropas Parlamenta Juridisko lietu komiteja, 2014. Pieejams: [www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf) un Eiropas Parlamenta 2011. gada 13. septembra rezolūcija par direktīvas par starpniecību īstenošanu dalībvalstīs, tās ietekmi uz starpniecību un piemērošanu tiesās (2011/2026(INI)). Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0361+0+DOC+XML+V0/LV> [materiāli apskatīti 2014.gada 17.novembrī]

¹²³ Visās dalībvalstīs ir iespēja mediāciju uzsākt pēc pušu iniciatīvas vai tiesas ierosinājuma.

¹²⁴ Vācijā, Grieķijā, Īrijā, Itālijā, Nīderlandē, Portugālē, Rumānijā, Lielbritānijā.

¹²⁵ Beļģijā, Bulgārijā, Somijā, Vācijā, Īrijā, Vācijā, Itālijā, Nīderlandē, Polijā, Portugālē, Spānijā, Lielbritānijā. Pēc Lietuvas regulējuma izpētes konstatējams, ka Lietuvā likums paredz tiešsaistes mediāciju.

¹²⁶ Bulgārijā, Itālijā, Latvijā, Lietuvā, Polijā, Rumānijā, Slovākijā, Slovēnijā, Spānijā.

¹²⁷ Latvijā, Bulgārijā pusēm ir tiesības saņemt atpakaļ 50 % no jau samaksātas valsts nodevas par tiesā celtu prasību, ja tās veiksmīgi ir panākušas izlīgumu vai vienošanos mediācijas procesā, Polijā 75% no nodevas, savukārt Rumānijas nodeva tiek atmaksāta 100% apmērā, ja starpniecības procesā tiek izšķirts strīds, par kuru celtā prasība tiesā vēl nav izskatīta.

- process¹²⁸, nodevu nepiemērošana mediācijas ceļā panāktam izlīgumam vai samazinātas nodevas izmaksas¹²⁹);
- 5) mediācijas izmantošanas veicināšana piešķirot mediācijas izlīgumam izpildu dokumenta spēku – automātiski līdz ar vienošanos¹³⁰ vai pēc tiesas apstiprinājuma¹³¹
 - 6) mediācijas uzsākšana pēc tiesas (tiesneša) nolēmuma, kad tas uzliek pusēm pienākumu vērsties pie mediatora¹³² (šādos gadījumos var tikt dots konkrēts termiņš, kurā pusēm jāizvēlas mediators¹³³ un termiņš, kurā būtu jānonāk pie kāda risinājuma¹³⁴);
 - 7) atteikšanās no tiesas ierosinātas mediācijas kā pamats dažādu “sankciju” piemērošanai¹³⁵ (piemēram, uzvarētājas puses tiesāšanās izdevumu nesegšana, valsts nodevas maksāšana par mediācijas atteikumu¹³⁶);
 - 8) mediācijas uzsākšana pamatojoties uz likumu, kas noteic to kā pirmstiesas procedūru pirms vērsšanās tiesā¹³⁷ (šādos gadījumos tiesvedība tiek apturēta uz noteiktu laiku vai tiesas sēde atlikta vai noteikta uz dienu, kas ir pēc mediācijas izbeigšanas¹³⁸).

Latvija ir klasiski pieturējusies pie brīvprātīgās mediācijas, kas būtībā ne strīdus pusēm, ne tiesai neuzliek par pienākumu to izmantot, līdz ar ko autore uzskata, ka, iespējams, mediācijas izmantošanas un līdz ar to rezultativitātes rādītāji būs zemi un šis tiesību institūts paliks tikpat formāls kā izlīgums, kas civiltiesisku strīdu risināšanai tiek izmantots salīdzinoši reti. Kā iepriekš minēts, pašlaik tiesu praksē šim jautājumam netiek veltīta pienācīga uzmanība, proti, attiecībā uz izlīguma iespējamību pusēm lielākoties tiek uzdots formāls jautājums. Nav brīnums, ka pēc 2013.gada statistikas rādītājiem par visās pirmās instances tiesās skatītajām lietām, tikai 102 lietās no 4046 lietām tiesvedība izbeigta uz izlīguma pamata. Tas ir, tikai 2.52% no visām lietām tiesvedības procesā ir veikta pušu samierināšana

¹²⁸ Slovēnijā, Itālijā, Dānijā - tiesas ieteiktā mediācija atsevišķu kategoriju lietās ir valsts apmaksāta.

¹²⁹ Itālijā izlīgumam netiek piemērotas nodevas izlīgumam, Spānijā samazinātas notāra izmaksas izlīgumam.

¹³⁰ Horvātijā, Itālijā, Slovākijā.

¹³¹ Visās pārējās dalībvalstīs mediācijas izlīgumam nepieciešams tiesas apstiprinājums. Nav informācijas par to, kurās no šīm dalībvalstīm iespējams brīvās mediācijas modeļa laikā panākt vienošanos apstiprināt tiesā. Pēc Lietuvas regulējuma izpētes konstatējams, ka Lietuvā likums paredz tādu iespēju, Latvijā neparedz.

¹³² Austrijā, Horvātijā, Kiprā, Čehijā, Ungārijā, Itālijā, Luksemburgā, Portugālē, Rumānijā, Spānijā – pusēm ir pienākums noklausīties informatīvu mediācijas sesiju.

¹³³ Itālijā pusēm tiek dotas 15 dienas, lai izvēlētos mediācijas pakalpojumu sniedzēju.

¹³⁴ Rumānijā trīs mēnešu termiņš, Latvijā sešu mēnešu termiņš.

¹³⁵ Apvienotajā Karalistē, Itālijā, Spānijā, Slovēnijā, Slovākijā, Rumānijā, Polijā, Čehijā,

¹³⁶ Apvienotajā Karalistē – tiesa var noraidīt uzvarētājpuses tiesāšanās izdevumu segšanu zaudētājpusei, ja uzvarētājpuse bez attaisnojoša iemesla atteikusies no mediācijas; Itālijā – ja tiesas nolēmums atbilst mediatora strīda risinājuma projekta saturam, tiesa noraida prasījumu atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, turklāt tam jāatlīdzina arī zaudētājpuses izdevumus un papildus iemaksā valsts kasē summu, kuras apmērs atbilst veicamajai vienotajai iemaksai.

¹³⁷ Austrijā, Horvātijā, Francijā, Itālijā, Luksemburgā, Rumānijā – atsevišķu kategoriju dažās lietās, Itālijā visvairāk kategoriju lietās, kas ir apmēram 20% no visām civillietām;

¹³⁸ Austrijā obligātā mediācija ir kaimiņu strīdos un darba strīdos, puses var vērsties tiesā pēc trīs mēnešiem, kad mediācija ir tikusi uzsākta. Itālijā ir četru mēnešu termiņš.

un panākts izlīgums.¹³⁹ Šis rādītājs ir zems un norāda uz to, ka ir nepieciešams uzlabot veidu, kā panākt pušu samierināšanu.

Pēc mediācijas pozitīvo un negatīvo aspektu analīzes un ārvalstu pieredzes izpētes, autore secina, ka arī Latvijā ir nepieciešamība pēc "viegla" obligātās mediācijas modeļa. Mediācijas ieviešana nevar būt tikai formāla Mediācijas Direktīvas prasību izpildīšana. Autore rosina, ka būtu jāpiešķir tiesām (tiesnešiem) tiesības pusēm uzlikt par pienākumu strīda risināšanai izmantot mediāciju, it īpaši, ja šāda nepieciešamība ir acīmredzama. Protams, ir naivi pusēm kaut ko uzlikt par pienākumu un tad cerēt, ka tām tas patiks, bet autore tic, ka profesionāla mediatora vadītā mediācijas procesā, puses var apzināties mediācijas nepieciešamību un pašas nonākt pie secinājuma, ka vēlas to vismaz pamēģināt. Savukārt, tiesas (tiesneša) nolēmumam, ar kuru pusēm uzlikts kāds pienākums ir izpildu dokumenta spēks, tā ļaunprātīga nepildīšana var rezultēties procesuālu sankciju vai pat kriminālatbildības piemērošanā.

¹³⁹ Statistikas pārskats par civillietām pirmajā instancē 2013.gadā. Tiesu informācijas sistēma. Pieejams: https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=204DFB5C3A3F4BF9EA978C786B842EDC [apskatīts 2014.gada 8.decembrī]

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Mediācijas kā domstarpību risināšanas metodes izmantošana ne tikai veicina tiesu sistēmas darbības uzlabošanu, proti, mazina tiesu noslodzi, paātrina strīdu atrisināšanas procesu, uzlabo tiesu un tiesnešu darba kvalitāti un novērš ar tiesas nolēmumu izpildi saistītās problēmas, bet arī palīdz pusēm nonākt pie pilnvērtīga taisnīguma, kas panākts maksimāli efektīvi.
2. Pilnīgi brīvprātīga mediācija nav efektīvs līdzeklis minēto mērķu sasniegšanai.
3. Panākot civilprocesuālās tiesvedības un mediācijas sasaisti, brīvprātības princips mediācijā var tikt ierobežots. Piešķirot tiesām (tiesnešiem) tiesības vai uzliekot tiem par pienākumu rosināt puses izmantot mediāciju, kā arī, ja mediācijas izmantošanu paredz likums, brīvprātība attiecībā uz dalību mediācijā var tikt ierobežota.
4. Obligātā mediācija atbilst tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību un piekļuvi tiesai. Ikvienu personu, kas izpilda likuma vai tiesas (tiesneša) uzlikto pienākumu strīda risināšanai izmantot mediāciju, strīda turpmākai risināšanai var griezties tiesā.
5. Izvērtējot obligātās mediācijas lietderību un efektivitāti, autore secina, ka obligātā mediācija var sniegt virkni priekšrocību gan Latvijas tiesu sistēmai, gan indivīdiem un sabiedrībai kopumā. Tādēļ autore izvirza priekšlikumu grozīt Mediācijas likuma normas, paredzot tiesai (tiesnesim) tiesības ar nolēmumu uzlikt par pienākumu pusēm izmantot mediāciju – piedalīties valsts apmaksātā informatīvā mediācijas sesijā, pēc kuras lemt par mediācijas turpināšanu. Pušu dalība tiesas (tiesneša) nozīmētā informatīvā sesijā ir obligāts priekšnoteikums strīda izskatīšanai tiesā. Tiesas (tiesneša) nolēmumam jābūt motivētam, argumentējot, kāpēc mediācija strīda risināšanai varētu būt efektīvāka nekā tiesvedība. Ar jauno regulējumu tiktu ierobežots brīvprātības princips attiecībā uz dalību mediācijas procesā, tāpēc veicamas izmaiņas arī tiesību normās, kas attiecas uz mediācijas brīvprātīgumu.

Priekšlikumi likuma normu redakcijām, kas attiecas uz mediācijas brīvprātīgumu:

- 1) Izteikt Mediācijas likumā mediācijas definīciju šādā redakcijā - “mediācija ir strīdu izšķiršanas process, kas tiek piemērots pēc pušu vienošanās, tiesas ieteikuma vai nolēmuma, un kurā puses ar mediatora palīdzību cenšas panākt brīvprātīgu, savstarpēji pieņemamu strīda risinājumu.”

- 2) Izteikt Mediācijas likuma 3.pantu šādā redakcijā – “Pusēm ir tiesības brīvi lemt par mediācijas uzsākšanu, mediatora izvēli, mediācijas norisi mediatora noteiktajās robežās, mediācijas pārtraukšanu un izbeigšanu ar vienošanos vai bez tās. Pušu brīvprātība attiecībā uz dalību mediācijas procesā var tikt ierobežota, ja tiesa vai tiesnesis tām ir uzlikusi pienākumu strīda atrisināšanai izmantot mediāciju.”

Priekšlikumi likuma normu redakcijām, kas attiecas uz tiesas (tiesneša) tiesībām pusēm uzlikt par pienākumu izmantot mediāciju strīda risināšanai:

- 3) Izteikt Mediācijas likuma 17.panta pirmo daļu šādā redakcijā – “Tiesas ieteikta mediācija ir mediācija, kuru vada mediators, ja tiesvedības gaitā, kamēr lietas izskatīšana pēc būtības nav pabeigta, puses pēc tiesas vai tiesneša ieteikuma izteikušas gribu atrisināt domstarpības, izmantojot mediāciju vai pusēm pēc tiesas vai tiesneša motivēta nolēmuma ir pienākums strīda atrisināšanai izmantot mediāciju.”
 - 4) Papildināt Mediācijas likuma 17.panta pirmo prim daļu šādā redakcijā – “Tiesas ieteiktas mediācijas gadījumā, kad pusēm ir pienākums strīda atrisināšanai izmantot mediāciju, pusēm jāpiedalās sertificēta mediatora vadītā informatīvajā mediācijas sesijā, pēc kuras pusēm ir tiesības lemt par mediācijas turpināšanu.”
 - 5) Papildināt Mediācijas likuma 18.pantu ar ceturto daļu šādā redakcijā – “Tiesvedības atjaunošanas pamats ir mediatora izsniegts apliecinājums par pušu dalību informatīvajā mediācijas sesijā.”
6. Esošais regulējums, kas paredz pušu pienākumu sniegt atbildi par mediācijas izmantošanu, uzskatāms par nepietiekamu, jo pusēm nav pienākums mediācijas atteikumu motivēt. Prasība sniegt motivētu atbildi veicinātu pušu interesi par mediācijas procesu un sniegtu iespēju izvērtēt mediācijas priekšrocības, palielinot pušu ieinteresētību par mediāciju. Lai tiesa vai tiesnesis pirms nolēmuma pieņemšanas varētu izvērtēt pušu motīvus, arī pusēm būtu jāizsaka viedoklis attiecībā uz to, vai strīdu būtu iespējams atrisināt ar mediācijas palīdzību, tāpēc nepieciešams izstrādāt grozījumus Civilprocesa likumā:
- 1) izteikt Civilprocesa likuma 148.panta pirmo prim daļu šādā redakcijā: “Tiesa prasītājam un atbildētājam nosūta informāciju par iespēju risināt strīdu, izmantojot mediāciju, un uzliek par pienākumu noteiktajā termiņā paziņot tiesai, ja puses piekrīt vai nepiekrīt izmantot mediāciju, atbildi motivēti pamatojot.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Bolis J. Mediācija. Juridiskā koledža, 2007.
2. Čepāne I. Tiesības uz taisnīgu tiesu kā personas pamattiesības. Jurista vārds, 2005 /Nr. 36 (391). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=117420&show=true> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]
3. Eiropas Padome. Kopējā nostāja. 2008. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/commonpositions/2008/pdf/c6-0132-08_lv.pdf [Apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]
4. Eiropas Savienības Publikāciju birojs. Eiropas Savienības tiesību aktu krājums par tiesu iestāžu sadarbību civillietās un komerclietās. Luksemburga. 2013. Pieejams: https://e-justice.europa.eu/content_ejn_s_publications-287-lv.do [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]
5. Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkls civillietās un komerclietās. Alternatīva strīdu izšķiršana - Kopienas tiesību akti. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_lv.htm [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]
6. Kalnmeiere B. Kādas ir mediācijas izredzes Latvijā, Jurista vārds, 2013 /NR. 25 (776) Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/257656-kadas-ir-mediācijas-izredzes-latvijā/> [apskatīts 2014.gada 17.novembrī]
7. Kovaļevska A. Satversmes 89.pants: vai deklaratīva norma Satversmē. Jurista vārds, 2008, Nr. 26(531). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/178139-satversmes-89pants-vai-deklaratīva-norma-satversmē/> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]
8. Kronis I. Civiltiesisko strīdu alternatīvs risinājums. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/151481-civiltiesisko-strīdu-alternatīvs-risinājums/> [apskatīts 2014.gada 14.novembrī]
9. Ligērs V. Mediācija Latvijā jauna pieeja domstarpību risināšanai (4.Turpinājums.). Pieejams: http://www.naibaltics.com/lv_lv/publikācijas/?doc=505 [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]
10. Linters K. Mediācija un tās attīstība Latvijā. Pieejams: <http://www.mediācija.lv/?download=2012.09%20Medi%20cijas%20att%EEest%EEba%20Latvij%20Linters.pdf> [apskatīts 2014.gada 14.novembrī]
11. Litvins G. Administratīvās tiesas juridiskās kultūras telpā. Jurista Vārds, 04.02.2014., Nr. 5 (807), 15.-19.lpp.
12. Litvins G. Alternatīvās tiesību aizsardzības un strīdu risināšanas metodes administratīvajā procesā. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte, Rīga: 2012.
13. Luksa M. Mediācija: ieklausīties cita viedoklī un rast kompromisu. LV portāls. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/skaidrojumi/264244-mediācija-ieklausities-cita-viedokli-un-rast-kompromisu/> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī].
14. Pētersone Z. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Biļetens Nr.4/2012, 13.lpp. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/at_biletens4_web.pdf [apskatīts 2014.gada 10.novembrī].
15. Rakova J. Advokātu ētika: honorārs un personiskā reklāma. Jurista vārds, 2011 /NR. 8 (655), Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/226054-advokatu-etika-honorars-un-personiska-reklama/> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

16. Tieslietu ministrija. Mediācija Latvijā - pirmā vadības grupas tikšanās. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/notikumi/mediacija-latvija-pirma-vadibas-grupas-tiksanas> [apskatīts 2014.gada 14.novembrī]
17. Trosens A. Kas pamudina konfliktējošās personas puses izmantot mediāciju. Jurista vārds, 2007 /NR. 17/18 (470/471). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/156208-kas-pamudina-konfliktejosas-puses-izmantot-mediaciju/> [apskatīts 2014.gada 26.oktobrī]
18. Trossens A. Mediācijas pamati, teorija un prakse. <http://www.in-mediation.eu/wp-content/uploads/Mediacija-for-web-site-3.pdf> [apskatīts 2014.gada 11.novembrī]
19. Zaļā grāmata par civiltiesisko un komercietiesisko strīdu alternatīvu risinājumu (Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law). Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1416668892497&uri=CELEX:52008DC0794> [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]
20. Bowcott O. Compulsory mediation angers lawyers working in Italy's unwieldy legal system. Pieejams: <http://www.theguardian.com/law/butterworth-and-bowcott-on-law/2011/may/23/italian-lawyers-strike-mandatory-mediation>; [apskatīts 2014.gada 20.novembrī]
21. COLOMBO G.F. Alternative Dispute Resolution (ADR) in Italy: European Inspiration and National Problems. Ritsumeikan Law Review No. 29, 2012, 74.lpp. Pieejams: <http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr29/Colombo.pdf> [apskatīts 2014.gada 9.decembrī]
22. De Palo G., Trevor M.B. EU Mediation Law and Practise, Oxford University Press, 2012.
23. McCarthy A. Italy sets example for EU on legal mediation, June, 2013. Pieejams: <http://www.adrquadra.com/eng/news/arlene-mccarthy-italy-sets-example-for-eu-on-legal-mediation.php> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]
24. Morek R. Mandatory Mediation in Italy – Reloaded. October, 2013. Pieejams: <http://kluwermediationblog.com/2013/10/09/mandatory-mediation-in-italy-reloaded/> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]
25. Nollan-Haley J. Is Europe Headed Down the Primrose Path with Mandatory Mediation? Fordham University School of Law. 2012, Pieejams: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2010615 [apskatīts 2014.gada 18.novembrī]
26. Palumbo G., Giupponi G., Nunziata L., Mora-Sanguinetti J. Judicial performance and its determinants: a cross-country perspective, OECD Economic Policy Papers, 2013, 13.lpp. Pieejams: <http://www.oecd.org/eco/growth/FINAL%20Civil%20Justice%20Policy%20Paper.pdf> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]
27. Püllella P., Corvino C. No joke: Italy lawyers strike for better pay, job security. Pieejams: <http://www.reuters.com/article/2012/03/15/us-italy-lawyers-idUSBRE82E0RY20120315> [apskatīts 2014.gada 9.decembrī]
28. Punchon V. Mandatory Mediation Sparks Italian Strike, May 2011. Pieejams: <http://www.mediate.com/mobile/article.cfm?id=7590> [apskatīts 2014.gada 20.novembrī]
29. Quek D. Mandatory mediation: an oxymoron? Examining the feasibility of implementing a court-mandated mediation program, 2010, 485.lpp. Pieejams: <http://cardozoajcr.com/vol11no2/479-510.pdf> [apskatīts 2014.gada 1.decembrī]

Normatīvie akti

1. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.html> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]
2. Eiropas Kopienas dibināšanas līgums. Pieejams: <http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/LV/publikācijas/konsolidetseklīgums-17.pdf> [apskatīts 2014.gada 17.novembrī]
3. Eiropas Mediatoru rīcības kodekss (European Code of Conduct for Mediators). Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.htm [Apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]
4. Eiropas Parlamenta 2011. gada 13. septembra rezolūcija par direktīvas par starpniecību īstenošanu dalībvalstīs, tās ietekmi uz starpniecību un piemērošanu tiesās (2011/2026(INI)). Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0361+0+DOC+XML+V0//LV> [apskatīts 2014.gada 17.novembrī]
5. Eiropas Parlamenta un Padomes 2002. gada 7. marta Direktīva 2002/22/EK par universālo pakalpojumu un lietotāju tiesībām attiecībā uz elektronisko sakaru tīkliem un pakalpojumiem. Pieejams: <http://www.l2d.lv/leul.php?i=8261> [apskatīts 2014.gada 22.novembrī]
6. Eiropas parlamenta un padomes direktīva 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:136:0003:0008:lv:PDF> [apskatīts: 2014.gada 14.novembrī]
7. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Pieejams: http://arc.eppgroup.eu/Activities/docs/charter_eu/lv.pdf [apskatīts 2014.gada 22.novembrī]
8. Eiropas Tiesu Sistēmu Efektivitātes Komisijas Vadlīnijas rekomendāciju mediācijai ģimenes lietās un civillietās labākai ieviešanai, Strasbūra, 2007. Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2145219&Site=COE> [apskatīts: 2014.gada 26.oktobrī]
9. Vadlīnijas rekomendāciju mediācijai ģimenes lietās un civillietās labākai ieviešanai, Eiropas Tiesu Sistēmu Efektivitātes Komisija, Strasbūra, 2007. Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2145219&Site=COE> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]
10. Civilprocesa likums. LR Likums. Latvijas Vēstnesis. 1998. gada 3.novembris, Nr.326/330 (1387/1391).
11. Grozījumi Civilprocesa likumā. "Latvijas Vēstnesis", 108 (5168), 04.06.2014.
12. Latvijas Mediatoru ētikas kodekss. Pieejams: http://www.sif.lv/nodevumi/nodevumi/5349/9a_Latvijas_Mediatoru_Etikas_Kodekss.pdf [apskatīts 2014.gada 26.oktobrī]
13. Latvijas Republikas Satversme. LR Likums. "Latvijas Vēstnesis", 43, 01.07.1993., "Ziņotājs", 6, 31.03.1994.
14. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs.
15. Likumprojekts "Mediācijas likums". Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40240788> [apskatīts 2014.gada 17.novembrī.]
16. Mediācijas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2014.gada 04.jūnijs, nr. 108 (5168).
17. Tieslietu ministrijas koncepcija „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā”. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file65116.doc> [apskatīts 2014.gada 17.novembrī]

18. Tieslietu ministrijas koncepcija „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā”. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file65116.doc> [apskatīts 2014.gada 12.novembrī]
19. Conciliation Act <https://www.riigiteataja.ee/en/tolge/pdf/530102013028> [apskatīts 2014.gada 11.novembrī]
20. Decreto Legislativo 4 marzo 2010, n. 28. "Attuazione dell'articolo 60 della legge 18 giugno 2009, n. 69, in materia di mediazione finalizzata alla conciliazione delle controversie civili e commerciali". Pieejams: <http://www.camera.it/parlam/leggi/deleghe/10028dl.htm> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]
21. Legge 18 giugno 2009, n. 69. "Disposizioni per lo sviluppo economico, la semplificazione, la competitività nonché in materia di processo civile". Pieejams: <http://www.camera.it/parlam/leggi/09069l.htm> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]
22. Republic of Lithuania Law on conciliatory mediation in civil disputes. Pieejams: <http://policy.mofcom.gov.cn/english/flaw!fetch.action?id=55402F36-AF9C-4325-A977-8884A699E83B> [apskatīts 2014.gada 11.novembrī]
23. The Civil Procedure Act of 1997. UK Public General Acts. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/12/schedule/2> [apskatīts 2014.gada 18.novembrī]

Tiesu prakse

1. *Ciro di Donna pret Societa imballaggi metallici Salerno srl*. 2013. gada 27. jūnija TIESAS SPRIEDUMS (trešā palāta). Lieta Nr. C-492/11. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=138860&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1139449> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]
2. *Rosalba Alassini pret Telecom Italia SpA* (C-317/08), *Filomena Califano pret Wind SpA* (C-318/08), *Lucia Anna Giorgia Iacono pret Telecom Italia SpA* (C-319/08) un *Multiservice Srl pret Telecom Italia SpA* (C-320/08). Tiesas spriedums (ceturtā palāta) 2010. gada 18.martā. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:62008CJ0317> [apskatīts 2014.gada 22.novembrī]
3. Ģenerālvokātes Julianas Kokotes [juliane kokott] Secinājumi, sniegti 2009. gada 19. novembrī Apvienotās lietas no c-317/08 līdz c-320/08 Rosalba Alassini u.c. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=73696&doclang=LV> [apskatīts 2014.gada 22.novembrī]
4. Latvijas Republikas Satversmes tiesas Spriedums lietā Nr. 2000-03-01, 2000.gada 30.augustā. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/upload/2000-03-01.rtf [apskatīts 2014.gada 24.novembrī].
5. Latvijas Republikas Satversmes tiesas Spriedums lietā Nr. 2005-18-01, 2006. gada 14. martā. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2005-18-01.htm [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]
6. Latvijas Republikas Satversmes tiesas Spriedums lietā Nr. 2012-18-01, 2012. gada 18. janvārī. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums-2012-18-01.pdf> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]
7. Latvijas Republikas Satversmes tiesas Spriedums lietā Nr. 2013-02-01, 2013. gada 21. oktobrī. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums-2013-02-01.pdf> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]

8. Burchell v Bullard (2005 EWCA 358), pieejams: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2005/358.html> [apskatīts 2014.gada 19.novembrī]
9. Corte costituzionale della Repubblica Italiana, Sentenza N. 272/2012. Pieejams: <http://www.cortecostituzionale.it/actionSchedaPronuncia.do?anno=2012&numero=272> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]
10. Dunnet v. Railtrack, 2002, EWCA, pieejams: [http://www.nadr.co.uk/articles/published/AdrLR/DUNNETvRAILTRACK\(2\).pdf](http://www.nadr.co.uk/articles/published/AdrLR/DUNNETvRAILTRACK(2).pdf) [apskatīts 2014.gada 19.novembrī]
11. Halsey v. Milton Keynes General NHS Trust. Pieejams: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2004/576.html> [apskatīts 2014.gada 19.novembrī]
12. McMillan Williams v Range 2004, pieejams: <http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2004/294.html> [apskatīts 2014.gada 19.novembrī]
13. *PGF II SA v OMFS Company 1 Ltd*, Pieejams: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2013/1288.html> [apskatīts 2014.gada 19.novembrī]
14. Wright v. Wright [2013] EWCA CIV 234 Court of Appeal 27 March 2013, pieejams: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2013/234.html> [apskatīts 2014.gada 20.novembrī]

Citi avoti

1. Itālijas statistikas dati. Pieejams: <http://demo.istat.it/bil2007/index.html> [apskatīts 2014.gada 8.decembrī]
2. Mediazione civile ex d.l. 28/2010 Statistiche relative al periodo 1° Gennaio – 31 Marzo 2014
<https://webstat.giustizia.it/Analisi%20e%20ricerche/Mediazione%20civile%20al%2031%20marzo%202014.pdf> [apskatīts 2014.gada 21.novembrī]
3. Rasnačs L. Jurisdikcija un tās noteikšana civiltiesiska rakstura lietās. Promocijas darba kopsavilkums, 2009. Pieejams: www.lu.lv/fileadmin/user.../lu.../kopsavilkums_Lauris_Rasnačs_LV.pdf [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]
4. Seržants K. Frakciju viedokļi 2014.gada 22.maijā. Pieejams: <http://www.saeima.lv/lv/aktualitates/frakciju-viedokli/22232-frakciju-viedokli-2014-gada-22-maija> [apskatīts 2014.gada 11.novembrī]
5. Starptautisks seminārs par mediācijas procesu Latvijā un Ziemeļvalstīs. Tieslietu ministrija. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/starptautisks-seminars-par-mediācijas-procesu-latvija-un-ziemeļvalstis> [apskatīts 2014.gada 20.novembrī]
6. Statistikas pārskats par civillietām pirmajā instancē 2008.gadā. Tiesu informācijas sistēma. Pieejams: https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=204DFB5C3A3F4BF9EA978C786B842EDC [apskatīts 2014.gada 8.decembrī]
7. Statistikas pārskats par civillietām pirmajā instancē 2013.gadā. Tiesu informācijas sistēma. Pieejams: https://tis.ta.gov.lv/tisreal?Form=TIS_STAT_O&SessionId=204DFB5C3A3F4BF9EA978C786B842EDC [apskatīts 2014.gada 8.decembrī]
8. Tieslietu ministrija. Tieslietu ministrs sasauca pirmo sertificētu mediatoru kopsapulci, 2014, Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/tieslietu->

- [ministrs-sasauc-pirmo-sertificetu-mediatoru-kopsapulci](#) [apskatīts 2014.gada 10.decembrī].
9. Tieslietu ministrijas vēsture. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/vesture> [apskatīts 2014.gada 17.novembrī]
 10. Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnes 2009. – 2015. gadam (informatīvā daļa). Pieejams: [www.ta.gov.lv/.../1392965812 Tiesu iekartas pamatnostadnes.docx](http://www.ta.gov.lv/.../1392965812_Tiesu_iekartas_pamatnostadnes.docx) [apskatīts 2014.gada 11.novembrī]
 11. Study “Quantifying the cost of not using mediation”, Eiropas Parlamenta Juridisko lietu komiteja, 2011. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201105/20110518ATT19592/20110518ATT19592EN.pdf> [apskatīts 2014.gada 24.novembrī]
 12. Study “Rebooting the mediation directive: Assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number of mediations in the EU”, Eiropas Parlamenta Juridisko lietu komiteja, 2014, 141 lpp. Pieejams: [www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET\(2014\)493042_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/.../IPOL-JURI_ET(2014)493042_EN.pdf) [apskatīts 2014.gada 17.novembrī]
 13. World Bank Study. Pieejams: <http://www.doingbusiness.org/> [apskatīts 2014.gada 20.novembrī]

Bakalaura darbs „**Obligātās mediācijas tiesiskie aspekti civiltiesisku strīdu risināšanā**” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Laima Gruzdiņa _____

Datums:

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: lektors Gaidis Bērziņš _____

Datums:

Recenzents: _____

Darbs iesniegts: Civiltiesisko zinātņu katedrā

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Datums:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sekretāre: